

İSRA

﴿ ۱۷ ﴾ سُورَةُ الْاِسْرَاءِ

İsrâ sûresi Mekkiyedir. Ebû Hayyanın nakline göre sahibül'gunyan «bilicma» demiştir. Ancak «

﴿ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ ﴾ âyetine kadar sekiz âyetin « وَانْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ

müstesnâ olarak Medinede nâzil olduğu da katâdeden merviydir. Ba'zıları da bunu «

﴿ وَانْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ ﴾ . ﴿ وَانْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ ﴾

» âyetleri olmak üzere iki âyet diye İbni Abbastan rivayet etmiştir. Bunlardan başka bir de «

﴿ وَاذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا الرُّعْيَا الْخ

» âyetinin dahi Medenî olduğunu söyleyenler olmuştur.

Âyetleri - Kûfiyyun ta'dâdında yüz on bir, diğerlerinde yüz ondur.

Kelimeleri - Bin beş yüz altmış üçtür.

Harfleri - Altı bin dört yüz altmış.

Fasılası - ١٠ ر harfleridir.(ر) yalnız birinci İsrâ âyetindedir. Bununla «

هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ» kasrı gibi İsrânın yalnız mazheriyyeti Muhammediyyede vakı' olmuş

mümtaz bir âyet olduğuna işaret edilmiş oluyor.

Bu Sûreye «Sübhan» veya Sûrei «Beni İsrâîl» dahi denilir.

İSRÂ. hüdâ vezninde «Sûrâ» dan ifaldir. Sûrâ, mesrâ, sirayet, gerek piyade gerek süvarî olsun gece

yürüyüşü demektir. İsrâ da öyledir. Ancak burada olduğu gibi ta'diyesi halinde yürütmek demek olur.

Bu Sûrenin Sûrei «Nahl» hatimesine münasebeti vücuha ile. Evvelâ; onun sonunda «

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ» âyeti ile bu Sûrenin

evvelindeki münasebet irâe ile isbat ve tazvîhidir. Saniyen; daha evvelki «

وَأَصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ

«مِمَّا يَمْكُرُونَ»

sh:»3141

âyetile münasebeti vardır. Zira nakledildiğine göre: «سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ» nin

sebebi nüzulü şudur: Resulullah İsrâyi Kureyş ânlattı, onlar bunu şiddetli bir şematet ile tekzip ettiler. Ve

binaenaleyh Allah tealâ Resulünü tasdikan bunu inzal buyurdu. Salisen; biraz evvelinde Hazreti İbrahim

medhedilip «ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا» buyurulmuş

olmakla milleti İbrahime ittiba' emrinden mertebesi Muhammedînin mertebesi İbrahimden madun olması gibi

bir ma'nâ tevehhüm olunmamak için bu Sûre, makamı Muhammedînin yüksekliğini gösteren bir âyetle

başlamış ve ilersinde «عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا» âyetile bu ma'nâ

daha ziyade yükseltilecek tasrih olunmuştur. Rabian; orada ahkâm ve ahvali Yehûde işaret ve Eshabı

sebtin ihtilâfına taarruz olunduğu gibi burada da Beni İsrâil'in mukadderatı zikrolunmuş ve bu mukadderatın

kendilerinin ihsan ve isaeleleriyle alâkadar olduğu anlatılarak «

«إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ» hatimesini aksi noktai

nazarından da bir misali tavzih verilmiştir. Bu münasebetle onların fesadı yüzünden ve mes'uliyetleri

noktai nazarından Mescidi Aksânın tahribi kıssası zikrolunacağından Sûrenin ewelinde İsrâ vak'ası tasdır

olunarak rikâbı Muhammedinin şerefi hulûlile o tahribin cebr-ü telâfisi ma'nâsına işaret buyurulmuştur.

Şöyle ki

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿١﴾ سُبْحَانَ الَّذِیْ اَسْرٰی بَعْدَهُ لَیْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
اِلٰی الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذِیْ بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِیْهِ مِنْ اٰیٰتِنَا اِنَّهٗ
هُوَ السَّمِیْعُ الْبَصِیْرُ ﴿٢﴾

sh:»3142

Meali Şerifi

Tenzih o Sübhana ki kulunu bir gece Mescidiharamdan o havalisini mübarek kıldığımız Mescidi Aksâya

isrâ buyurdu ona âyetlerimizden gösterelim diye, hakikat bu: odur o işiden gören 1

1. ﴿سُبْحَانَ الَّذِي﴾ Tesbih ona ki - tesbihin iştiraki ve ma'nâsı hakkında Sûrei Bakarede

söz geçmişti. Sahib Keşşaf der ki «سُبْحَانَ» tesbiha alemdir, recüle Osman gibi. Mansub olması da

ızharı metruk bir fi'li muzmer iledir ki takdiri: «أَسْبِحُ اللَّهَ سُبْحَانَ» dir, sonra sübhan fil yerine

konmuş ve makamını tutmuştur. Ve Allah düşmanlarının ona nisbet eyledikleri kabayihin cemiisinden

tenzihi beliga delâlet etmektedir اه. Sûrei Nurda da demiştir ki «bunda asıl, acaib bir sun'u ilâhî

görüldüğü zaman Allaha tesbih olunmaktadır. Sonradan her teaccub olunanda isti'mal bile edilmiştir اه.

Demek ki asıl ma'nâsı tesbih, tenzihi beliğdir. Bununla beraber makamı taacübde kullanılır. Ba'zıları bu

surette tesbih ma'nâsının sakıt olacağını zannetmişlerse de doğru değildir. Zira asıl, taaccüb üzerine

tesbihtir, Maamafih «سُبْحَانَ» in Osman gibi ismi alem olmasına ilişenler ve alemiyyetini izafet halinin

gayrisine tahsis etmek isteyenler olmuştur. Onun için Kazı Beyzavî «اسْمٌ لِلتَّسْبِيحِ» demekle

iktifa etmiştir. Netekim İbni Cerir de «

«اسْمٌ وَضِعَ مَوْضِعَ الْمَصْدَرِ فَنُصِبَ لِقَوْلِهِ مَوْقَعَهُ» demiştir. Kamus sahibi

Besairde der ki: tesbih, Allahı takdis demek olub sebahadan me'huzdur. Allaha ibadette sür'at eylemek

ma'nâsında isti'mal olunup ba'dehu kavî ve fi'lî ibadatta ta'mim olunmuştur. Sübhane lâfzı da fil'asıl gufran

gibi masdardır, ba'dehu tesbihte alem olmuştur, masdar olarak dahi istimal olunur اه. Lâkin çokları

bunun masdar olduğunu kabul etmiyerek sahib kamusu tahtie etmişlerdir. Zira tesbih filinin sülâsîsi

müsta'mel değildir. Ve onun içindir ki masdar mevzı'ına konmuş isim denilmiştir. Ancak sorulmak

sh:»3143

lâzım gelir ki bunun mevzı'ına konduğu masdar nedir? Tesbih masdarı tenzih ve takdis gibi tefildir. Bunda tesbih olunan Allah tealânın vasfı ise nezahat ve kudsiyyet gibi lâzım bir ma'nâ olmak yaraşır. Binaenaleyh

Ebussuudun da naklettiği vechile burada « سُبْحَانَ » yi tenzih ile değil «

تَنَزَّاهُ اللَّهُ بِذَاتِهِ وَتَعَالَى » diye tenezzüh ile tefsir daha ma'nâlıdır. Demek ki subhan,

tesbihin sülâsî masdarı değil ise o makama vazolunmuş bir isimdir ki Allah tealânın nezahat ve kudsiyyeti zatiyyesini ifade eder. Biz buna subhaniyyet veya subbuhiyyet diyebiliriz. Çünkü subhan esmai husnadan da olur. Gerçi tesbih masdarı mebni ilmeful olarak hasılıyle tefsir olunursa ya'ni münezzehiyyet ma'hâsına

hamledilirse bu ma'nâya yaklaşırsa da nezaheti zatiyyede nassolmıyacağı için aynı değildir. Tesbih «

سُبْحَانَ اللَّهِ » dan me'huzdur. Ve « سُبْحَانَ » in failine muzaf olması daha zahirdir. Mukadder

fı-li makamına göre takdir olunur. Netekim «

سُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ » âyeti «

سَبِّحُوا اللَّهَ سُبْحَانَ » ma'nâsile emir ifade eder.

Hazreti Peygamberden rivayet olunan bir haberde « لَأَحْرَقَتْ سُبْحَاتُ وَجْهِهِ » varid

olmuştur ki bunu ba'zıları Allah tealânın envari vechi, cemali, ba'zıları da «celâl ve azameti ile tefsir

eylemiştir. Maamafih bunda da zahir olan «sübhaniyyet tecelliyatı» demek olmalıdır. Bahsimizle

alâkadar olan bu hadîs İbni Esirin nihayede nakline göre şöyledir: «

قَالَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّ لِلَّهِ دُونَ الْعَرْشِ سَبْعِينَ حِجَابًا لَوْ
دَنَوْنَا مِنْ أَحَدِهَا لَأَحْرَقَتْنَا سُبْحَاتُ وَجْهِ رَبِّنَا

dedi ki Allahın dunelarş yetmiş hicabı vardır. Biz, birine yaklaşırsak rabbimizin sübûhatı vechi bizi

yakıverirdi».

Diğer bir hadîsde «

حِجَابُهُ النُّورُ أَوِ النَّارُ لَوْ كَشَفَهُ لَأَحْرَقَتْ سُبْحَاتُ وَجْهِهِ كُلَّ
شَيْءٍ أَدْرَكَهُ بِصَرِّهِ

yakıverirdi. اهـ . Netekim «

«فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا

Sonra bu sûrenin böyle belîğ ve yüksek bir tesbih ve

sh:»3144

tenzih ile başlaması maba'dinde zikrolunacak efali acîbenin ehemmiyeti ile alâkadardır. Bunda evvelâ;

muhayirülukul olan isra harikasını tebcil ve onu tasdik için kulübün tasfiyesini temhid ve makamın

nezaketi hasebile teşbih tevehhümatından umumiyetle ictinabı ihtar vardır. Saniyen onu mümkün

görmeyen münkirlere karşı Allah tealânın sıfatı noksandan münezzehtir bulunduğunu ve binaenaleyh aciz ve

kizib gibi şâibelerden uzak olduğunu beyan ile kudret ve ihsanının azamet ve ulviyyetini ilân vardır.

Salisen zikri âti mescidi aksanın tahribi hadisesi dolayısıyla de bu tenzih bir ehemmiyeti mahsusası

vardır. Rabian sureti umumiyede bu sûre mazmununun nezaheti ilâhiyye ile alâkasına tenbih vardır.

Evet o, öyle bir sübhandır ki ﴿أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ﴾ abdini - ona ibadetle mümtaz olan ma'lûm has

kulunu, ya'ni Muhammed Mustafa sallallahü aleyhi vesellemi ﴿لَيْلًا﴾ geceleyin - ya'ni bir gecenin

mikdari yesirinde ﴿مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ Mescidi haramdan - Mescidi haram Kâ'beyi

muhit olan ve Haremi şerif denilen mesciddir. Bunun muhiti de hududi mahsusasına kadar Haremdir. O

haremi şerif içinden veya muhıtından ﴿الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا﴾ Mescidi aksaya - ki

beytülmağdistir - isra etti. ﴿الَّذِي﴾ o Mescidi aksa ki ﴿بَارَكْنَا حَوْلَهُ﴾ havalîsini

mubarek kıldık - ya'ni çevresini din-ü Dünya berekâtiyle bereketlemiştik. Çünkü Musâ aleyhisselâmdan Isâ

aleyhisselâma kadar vahiy mehbiti Enbiya ibadetgâhı olmuş, hem de enhar ve eşcar, ezhar ve esmar ile

donanmış idi. Bu kerre de şerefi isra ile mubareklendi.

MESCİDİ aksâ Kudüsteki «beytülmağdis» tir. Netekim isra hadîsinde de «Buraka bindim beytülmağdis

vardım»

sh:»3145

diye varid olmuştur. Bunun havli de Kudüs ve civarı demek olur. Şifai şerif şerhinde Aliyyülkarî Dülçiden

naklen şöyle bir hadîs nakleder: «

بَارَكَ اللَّهُ فِيمَا بَيْنَ الْعَرِيشِ وَالْفُرَاتِ وَخَصَّ فِلِسْطِينَ
بِالتَّقْدِيسِ» Allah, Ariş ile Furat mabeynini mubarek kılmış ve bilhassa Filestini takdis eylemiştir.

Görülüyor ki âyetin bu noktasında gıyabından tekellüme iltifat vakı olmuş ve bu iltifat ile hikmeti isra

şöyle beyan buyurulmuştur:

﴿لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا﴾ İsrâ ettik ki ona âyetlerimizden gösterelim için - ya'ni acaibati

azîmemizden göstereceğimizi göstermek, Mi'raca çıkarmak için «

لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى» Buharî ve saire de rivâyâtı sahiha ile rivayet

olunduğu üzere aleyhissalâtü vesselâm Bûrak ile Beytülmakside vardıktan sonra Sahradan Semaya uruc

ettirildi, her birinde Enbiyadan biriyle görüştü, nice nice Melekler gördü. Cennet ve Cehennem ahvaline

muttalı' oldu, Sidrei müntehayı geçti, melekûti ilâhiyyeden bir çok acaibat müşahede etti («والنجم»

Sûresine bak). Nihayet beş vakıt namazın farzıyyeti emriyle aynı gecede avdet eyledi sabahleyin mescidi

çıkıp Kureyşe haber verdi, taaccüb ve inkârdan kimi el çırpıyor kimi elini başına koyuyordu, iyman etmiş

olanlardan ba'zıları dönüp irtidat etti, bir takım rical Ebûbekre koştular «eğer o, bunu söylediye şüphesiz

doğrudur» dedi, «onu buna karşı da mı tasdik ediyorsunuz?» dediler, o da «ben onu bundan eb'adinde

tasdik ediyorum, sabah akşam Semâ haberini ya'ni nübüvvetini tasdik ediyorum» dedi. Bunun üzerine

siddik tesmiye edildi. Kavmın içinde Beytülmakdisi o zamanki haliyle bilenler vardı. Bunlar onun evsaf-ü

ahvaline müteallık sualler sordular ta'rifini istediler derhal Resulullah'a Beytülmakdis tecelli ettirildi

binaenaleyh ona bakıp tavsif ediyordu. Gerçi tavsifinde isabet etti dediler, sonra

sh:»3146

Haydi bakalım bizim kerbanı haber ver o, bizce daha mühimdir, onlardan bir şey'e rast geldin mi? Dediler.

«Evet, Fûlanların kârbanına rast geldim, «Revha» da idi. Bir deve yitirmişler arıyorlardı, yüklerinde bir su

kadehi vardı. Susadım onu alıp su içtim ve yine kemakân yerine koydum, geldiklerinde sorun bakalım

kadehte suyu bulmuşlar mı? buyurdu, bu da diğer bir âyettir dediler, sonra adedlerini, yüklerini, hey'etlerini

sordular. Bu kerre de kârban temessül ettiriliverdi ve sorduklarının hepsini haber verdi ve buyurdu ki

«içlerinde falan ve filân, önde «bir Cemeli evrak» ya'ni karamtık beyaz bir deve üzerinde dikilmiş iki harar

olduğu halde filân günü tulû' Şems ile beraber gelirler». Binaenaleyh bu da diğer bir âyettir dediler ve o

gün bir hızla Seniyyeye doğru çıktılar, Güneş ne zaman doğacak da onu yalan çıkaracağız diye

bakıyorlardı, derken içlerinden falan ve filân da var, tıpkı dediği gibi» dedi. Böyle iken yine iyman etmediler

de «**هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ**» dediler. (Mi'racın tafsilâtı için Kütübi ehadise müraceat oluna.).

Bazıları urucun da «Bürak» üzerinde cereyân ettiğini söylemişler ise de tahkiki Mescidi Aksaya kadar

isrâ Bürak ile olmuş ba'dehu Mi'rac - asansör - kurulmuştur. Ebi Saidi Hudrîden, radiyallahü anh, rivayet olunduğu üzere Resulullah buyurmuştur ki «Beytülma'diste olandan fariğ olduğumda Mı'rac getirildi ki ben ondan güzel bir şey görmedim ve o, odur ki meyyitiniz ihtizar vaktında gözlerini ona diker, sahibim beni onun içinde tâ kapılardan bir kapiya münte'hî olunciya kadar çıkardı ki ona « **بَابُ الْحَفَظَةِ** »

denilir. اهـ . Hafaza kapısı Semâ muhafızlarının beklediği Semâi Dünya kapısıdır. Netekim bu babda «

« **وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ** » buyurulmuştur. Ve Ebi Saidi Hüdrînin diğer

rivayetinde şu tafsıl vardır:

sh:»3147

«Sonra Mı'rac getirildi - ki Beni Âdemin ervahı onda uruc eder -baktım ki gördüğüm şeylerin en güzeli, görmez misin meyyit ona basarını nasıl diker. Binaenaleyh Semâi Dünya kapısına kadar uruc ettirildik. Cebrail onun açılmasını söyledi, kim o denildi, Cibril, dedi yanındaki kim? Denildi, Muhammed dedi, ya! O irsal edildi mi? Denildi evet dedi, hemen açtılar ve beni selâmladılar, ne bakayım müvekkel bir Melek ileyim ki Semâyı muhafaza ediyor ve ona İsmâ'il deniliyor, maiyyetinde yetmiş bin Melek ve her birinin maiyyetinde yüz bin Melek var. Bu noktada Resulullah şu âyeti okudu «

« **وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ** » ve buyurdu ki derken bir racül ileyim ki hey'eti Allahın

halkettiği günki gibi ondan hiç bir şey tagayyür etmemiş, kendisine zürriyyetinin ruhu arzediliyor; mü'min

ruhu ise: hoş ruh, hoş rayiha bunun kitabını « عَلَّيْنِ » de kılın diyor. Kâfir ruhu ise: habîs ruh. habîs

koku, bunun kitabını « سَجِيلِ » de kılın diyor. Yâ Cibrîl. bu kim ? dedim baban Âdem dedi ve o, bana

selâm verdi, tatıyb etti, hayr ile dua eyledi «

« مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْوَلَدِ الصَّالِحِ » dedi. Sonra baktım bir kavm

gördüm ki dudakları deve dudağı gibi bunlara bir takım me'murlar müvekkel kılınmış dudaklarını kesiyorlar

ve ağızlarına ateşten bir taş koyuyorlar, aşağılarından çıkıyor, yâ Cibrîl, bunlar kimler? dedim, yetimlerin

mallarını zulmen yiyenler dedi, sonra baktım bir kavm var ki derinlerinden sıırım kesiliyor ve ağızlarına

tıkılıyor ve yediğiniz gibi yiyiniz deniliyor ve bu onlara en iğrenç bir şey oluyor. Yâ Cibrîl, bunlar kimler?

Dedim, bunlar o hemmazlar, gammazlar ki nâsın etlerini yerler ve sebebile ırz ve namuslarına taarruz

ederler dedi. Sonra baktım bir kavim var ki önlerine en güzelinden kebablar var, etraflarında da ciyefeler,

onlar o güzel etleri bırakıp bu ciyefelerden yemeğe başladılar, bunlar kim? Ya Cebrail, dedim, bunlar

zinakârlar dedi. Allahın halâl kıldığını bırakırlar da haram kıldığını yerler, sonra baktım bir kavim

var ki karınları evler gibi, bunlar Âli Fir'avnın yolu üzerinde bulunuyor. Âli Fi'avn sabah ve akşam nâra arz

olunurken bunlara uğruyor, uğradımı bunlar bir fırlıyorlar, fırlayınca her biri karnının meylile düşüyor ve

binaenaleyh Âli Fir'avn bunları ayaklarile çiğniyorlar, ya Cibrîl, dedim bunlar kimler? Dedi ki bunlar

karınlarında riba yiyenler «

فَمَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ» sonra baktım bir

takım kadınlar memelerinden asılmış ve bir takım kadınlar, baş aşağı ayaklarından asılmış. Ya Cibrîl. bunlar

kimler? dedim, bunlar, dedi, zinâ eden ve evlâdlarını öldüren kadınlar. Sonra ikinci Semâya çıktık, orada

Yusûf ile buluştum, ümmetimden kendisine tabi' olanlar da etrafında idi, yüzü bedir gecesi Ay gibi idi bana

selâm verdi, merhabâ etti, sonra üçüncü Semâya geçtik orada iki teyze zade: Yahya ve Isâ ile buluştum

geyimleri ve tüyleri birbirine benziyordu, bana selâm verdiler, merhaba dediler. Sonra dördüncü Semâya

geçtik. İdris ile buluştum bana selâm verdi, merhaba etti netekim Allah tealâ «

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا» buyurdu. Sonra beşinci Semâya geçtik. Orada kavmine sevdirilmiş

olan Hârûn ile buluştum. Etrafında ümmetinden bir çok teba'ası vardı, uzun sakallı idi, sakalı hemen hemen

göbeğine degecekti, beni selâmladı. merhaba etti, sonra altıncı Semâya geçtik orada Musâ ibni Imrân ile

buluştum, çok kıllı idi, üzerinde iki gömlek olsa kılları onlardan çıkardı. Musâ dedi ki nâs beni «

أَكْرَمُ الْخَلْقِ عَلَى اللَّهِ» zu'meder, bu ise Allaha benden ekrem yalnız olsa idi mübalât

etmezdim velâkin her Peygamber ümmetinden kendine tabi' olanlardır. Sonra yedinci Semâya geçtik

ben, orada İbrahim ile buluştum, sırtını Beyti ma'mure dayamış beni selâmladı «

«مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْوَلَدِ الصَّالِحِ» dedi binaenaleyh bana denildi ki

işte senin mekânın ve ümmetinin mekânı - sonra Resulullah «

«إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ» âyetini tilâvet etti ve buyurdu

sh:»3149

ki - sonra Beyti ma'mura girdim içinde namaz kıldım, ona her gün yetmiş bin Melek girer. Kıyamete kadar

avdet de etmezler. Sonra baktım bir ağaç var ki bir yaprağı bu ümmeti bürür, bunun kökünde bir menba'

akıyor iki şu'beye münşab, yâ Cibrîl, bu nedir? dedim «şu rahmet nehri, şu da Allahın sana verdiği kevser»

dedi. Bunun üzerine rahmet nehrinde yıkandım geçmiş gelecek zenbimden mağrifet olundum, sonra

Kevser istikametini tuttum, ta Cennete girdim ne bakayım orada göz görmedik, kulak işitmedik, beşer

kalbine hutur etmedik şeyler var, sonra Allah tealâ bana emrini emretti ve elli namaz farz kıldı, ba'dehu

Musâya uğradım rabbın ne emretti dedi, üzerime elli namaz farz kıldı, dedim dön dedi, rabbından tahfif

niyaz et, çünkü ümmetim bunun altından kalkamaz. Rabbıma döndüm tahfif niyaz ettim, benden on tenzil etti, sonra Musâya döndüm. Bu suretle Musâya uğradıkça rabbıma dönüyordum. Sonunda beş namaz farz kıldı. Musâ, yine rabbına dön tahfif iste dedi, çok müracaat ettim artık utandım dedim, binaenaleyh bana denildi ki sana bu beş namaz, elli namazdır, hasene on misliledir. Her kim haseneye himmet eder de onu işlemezse bir hasene yazıldı, işleyene de on hasene yazıldı, her kim de bir seyyieye himmet eder de işlemezse bir şey yazılmadı, işlerse bir yazıldı» اه .

Kütübi sitte vesair hadîs kitaplarında Mi'rac hadîslerinin müteaddid rivayetleri vardır. Bu naklettiğimiz hadîsin senedleri de İbni cerir tefsirinde mezkûrdur. Görülüyor ki bunda Semai Dünyaya kadar urucun Mi'rac ile olduğu musarrah daha ilersinde ise muhtemeldir. Fakat Alâmî tefsirinden Alûsinin nakline göre Resulullahın isra gecesi biynidi beş idi: evvelkisi beytülmağdise kadar burak. İkincisi semai Dünyaya kadar mi'rac, üçüncüsü yedinci Semaya kadar ecnihai Melâike, dördüncüsü Sidrei müntehasa kadar cenahı Cibril, beşincisi Kabe kavseyne kadar refref اه .

Gerçi kudreti ilâhiyyeye nazaran bu vesaitaya lüzum yoktur. Allah tealâ, dilediğini bir anda her hangi bir mevzîa ihsal etmeğe kadirdir. Fakat bütün bunlar iraei âyât ile izharî tekrîm cümlesindedir. Çünkü «

لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا» mucebince hikmeti isra iraei âyâtıdır. Müfessirînden bazıları ecrâmı

Semâviyye harekâtının sür'atlerinden fennî misaller getirerek isra ve Mi'racdaki sür'ati seyri ukule takrib

etmeğe çalışmışlardır. Fakat doğrudan doğru âyâtî ilâhiyyeden olan bir harika, tabîî bir noktai nazarla izzah

olunabilmekten uzaktır. Tabîî bir tasavvur, emsal ile tasavvur demektir. Halbuki misli görülmemiş bir

hadiseyi emsal ile tasavvura kalkışmak tenakuz olur. O, ancak müşahede veya haber ile bilinir. Gerçi israyı

mülâhaza edebilmek için burak hadisi bize bir mebdeî tasavvur vermiyor değildir. Zira zahir ki burak lâfzı

berk maddesinden müştaktır. Hadîsi nebevîde ta'rifî de şu mealdedir. «Merkebden büyük katırdan küçük

hacimde bir dabbe ki ayağını gözünün müntehasına basar» bu ise bir berk ya'ni şimşek ve elektrik sür'atini

anlatır. Biz bu mebde'le isranın sür'atini bir dereceye kadar mülâhaza ve böyle bir vasıtai nakliyye üzerinde

rakibin cereyandan müteessir olmıyarak hiç sarsılmaksızın kemali sükûn ve huzur içinde tayyî mesafe

edebileceğin tasavvur da edebiliriz. Ve bu suretle burak ve mi'rac vasıtalarının tahsisine bir vechî hikmet de

düşünebiliriz. Fakat bütün bunlar, nihayet akli nakıstan kâmile takrib edecek iyman deliller olabilir. Yoksa

keyfiyyeti mekân, zaman, hareket, ruh mes'elelerinin künhiyle alâkadar bulunan ve kudreti rabbaniyyenin

âyâtî kübrasından olan mi'rac harikası fikri, aklın mıkyaşî idrakinden çok yüksektir. Onun için demişlerdir ki

o mi'rac, tekyif olunabilmekten ecellidir. Bu babda şundan başka ne söylenebilir? O muhibbi kadir,

lâyû'cizühu şeydir. Nurundan halkettiği habîbini ziyaretine da'vet etmiş, Melâikesinin havassından

gönderdiklerini göndermiş, Cibrîl, binidinin rikâbını, Miykâil de zimâmını tutmuş ta bir

sh:»3151

hadde kadar varmış, sonra da subhanehu ve tealâ emrine dilediği vechile kendisi tevellî etmiş, imdi o

habibi rabbanîye uzun gelecek hangi mesafe ve o cesedi nuranîye mumaneat edecek hangi tasavvur

olunabilir?

جزبجزوی قثم عالم لطیف
من بقایا اجساده الارواح

Farisî bir şi'irde de şöyle denilmiştir :

قصه بیرنک معراج ازمن بی دل میپرس

قطره دریا گشت و پیغمبر نمیدانم چه شد

Renk âleminden mücerred olan mi'rac kıssasını ben bidile, ya'ni vecde müstağrak olmuş bayılmış olan

bana sorma: Katre derya oldu ya'ni ben bir katre iken derya oldum bilmem ki Peygamber ne oldu? اهـ .

Ancak bu makam, tefekkür edilirken hulûl ve ittihad şaibelerinden sakınılmak «سُبْحَانَ الَّذِي»

tenzihinden asla gaflet edilmemek lâzımdır.

Mulla Cami Kuddise sirrüh Mı'racın Arşa kadar ruh, maalcesed cereyan ettiğini tasviren demiştir ki:

چو رفر شد مشرف از وجودش   گرفت از دست
رفرف عرش زردش
بد شت عرش تن چون خرقه بگذاشت   علم بر لا مکان
بی خرقه افراشت
کلی بردند ازین دهلیزه پست   بدان درگاه
والادست بردست
جهت رامهره از شش در رهانید   مکان رامرکب

از تنگی جهانید
مکانی یاقت خالی از مکان نیز
که تن محرم
نبود آنجا و جان نیز

Vakta ki Refref onun vücudi şerifinden müşerref oldu Arş Refrefin elinden sür'atini aldı, arş ovasında teni bir hırka gibi bıraktı, sancağını lâmekâna hırkasız olarak refetti, bir gülü götürdüler bu aşağı dihlizden o dergâha vâlâya el el üstünde, ciheti, muhresi altı kapıdan kurtardı, mekânı, binidi darlıktan sıçrattı, mekândan dahi halî bir makam buldu ki oraya ten de mahrem değil idi can da'».

sh:»3152

Maamafih Mescidiaksâya isradan sonrasının ruhânî olarak cereyan ettiğine kail olanlar da vardır. Ba'zıları bununla alâkadar olarak demişlerdir ki: ruhun iki cesedi vardır, biri âlemi gaybden lâtif bir cesedir ki onda anasırın mürekkebidir. Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem, uruc ederken cesedi unsurf anasırdan hepsini kendi küresinde bıraktı ve ancak cesedi lâtif ile kaldı ve ilâ mâşâallah onunla çıktı, sonra da o bıraktığı cesede rucu' etti **اه**. Bu ifade Mı'rac mes'elesinde ruhanî ta'birinin sadece fikrî bir uruc demek olmadığını anlatmak gibi bir faideyi müfid olmakla beraber Mı'racı Sofiyyenin insilâhı küllî ta'bir

ettikleri vakia mahiyetinde gösteriyor demektir. Halbu ki insilâhı küllînin efradı ümmetden nice ricalullahda

bile mükerreren vukuu nakledilegelmiştir. Ve elbette Mı'racı nebevînin insilâhtan çok yüksek bir âyeti

ilâhiyye olduğunda şüphe edilmemek lâzım gelir.

Muhammeden diğer yok dâhil olmuş kabe kavseyne

Keramı enbiyadan girmede bir ferd o mübeyne

Haremğâhı visale Ahmedî tenhâ alıp Mevlâ

O halvet oldu mahsus hazreti sultanı kevneyne

İbni Atıyye gibi ba'zı müfessirîn « لُنْرِيَهٗ مِنْ آيَاتِنَا ٭ » kavli keriminin ma'nâsını şöyle beyan

etmişlerdir: onu ya'ni Muhammed aleyhisselâmı âyetlerimizden olarak gösterelim için isra ettik - bu suretle

mı'rac, Peygambere âyet göstermekten ibaret değil, Peygamberin kendisi bir âyet olarak kâinata göstermek

olmuştur. Filvaki' «Vennecmi» sûresinin nüzulü daha mukaddem olduğuna göre hakkında «

لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى ٭ » daha evvel mütehakkıktır. Ve o, kendisi âyatı

ilâhiyyeden en büyük bir âyettir. Ve hikmeti isra da ona iraedden ziyade onu iraeeye daha mülâyimdir.

﴿إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ Çünkü odur ancak o semî', o basîr. - Cumhuri müfessirîn,

bu zamiri Allah

sh:»3153

sübhanehu ve tealâya raci' olmak üzere tefsir etmişler ve mealini şöyle beyan eylemişlerdir: o zatı subhanîdir ancak o kulunun hafî celf bütün söylediklerini işiden, bütün yaptıklarını gören, ya'ni bütün ahvaline hakikatiyle şahid ve muttali' olan ve binaenaleyh bu yüksek makama ehliyyet ve liyakatını bilen. Onun için bu makamı ona tahsis etmiş ve ona bu suretle ikram eylemiştir. Bu surette âyet, gıyabdan tekellüme iltifat ile başlamış ve tekellümden gıyaba iltifat ile nihayet bulmuş olur. Aynı zamanda kâfirlere karşı bir ma'nâyı tehdidi de istilzam eder. Ebûlbeke'nin naklettiği vechile ba'zı müfessirîn de zamirin Peygambere raci' olduğunu söylemiş ve mealinde demiştir ki «hakikaten o kuldur ancak kelâmımızı işiden ve zatımızı gören». Bu surette gıyaba iltifat yoktur ve kelâm, muktezayı zahir üzeredir. Ancak « zatımızı gören » diye tefsire karîne zahir değildir. «O gösterdiğimiz âyetleri gören» demek daha zahirdir. Maahaza Tıybî demiştir ki» zamirin böyle iki vechile muhtemil olarak gelmesinin sirri aleyhissalâtü vesselâmın

rabbulizzeti görmesi ve kelâmı sübhanîyi işitmesi ve ancak « **بِى يَسْمَعُ وَبِى يَبْصُرُ** » hadîsi

şerifi mazmunu üzere olduğuna işaret olsa gerektir. (sûrei Yunüste «

أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ » bak).

Şimdi İsrâdan bahsedilirken her halde Mîkati Musâ hatırlanacaktır. Binaenaleyh Musânın «

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا « hitâbile karşılandığı « لَنْ تَرَانِي

Muhammedi ru'yete götüren işbu isrâ âyeti arasında bir mülâhaza yapılırsa makamı Kelîm ile makamı

Habîb beynindeki fark vazıhan anlaşılır. Buna işareten isrâdan Musâya nakli kelâm ile buyruluyor ki :

﴿ ٢ ﴾ وَآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ ۖ
تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكَيْلًا ﴿ ٢ ﴾

sh:»3154

﴿ ٣ ﴾ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿ ٣ ﴾

Musaya da kitab verdik ve onu Beni İsrail için bir hidayet rehberi kıldık, şöyle ki: benden başka bir vekil

tutmayın diye 2 Ey Nuh ile beraber yüklediğimiz kimselerin zürriyeti!, o doğrusu çok şükredici bir kul idi

3

2. ﴿أَنْ﴾ Şöyle diye ki - ya'ni Tevratın hidayetinin esası şu idi ki

﴿لَا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلًا﴾ benden başka vekil itti haz etmeyin - umurunuzu

tefviz edecek, benden başka rab tanımayın 3. ﴿ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ﴾ Nuh ile

beraber yüklediklerimizin zürriyeti - ey Nuhun maiyyetinde gemiye bindirip tufandan kurtardığımız bir kaç

mü'minin zürriyeti - ya'ni ey bu günkü insanlar, siz bu mahiyetinizi düşünmelisiniz, yalnız bunu

düşünseniz başka vekil itti haz edilemeyeceğini anlarsınız. ﴿إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا﴾

Nuh, hakikaten bir abdi şükür idi - her halinde şükrederdi ya'ni siz, neye nankörlük ediyorsunuz?.

﴿٤﴾ وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي
الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٥﴾ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ
أُولِيهِمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولَىٰ بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا

خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا ﴿٦﴾

sh:»3155

﴿٦﴾ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكُرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ
وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٧﴾ إِنَّ أَحْسَنَكُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ
وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ
وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا
تَتَبِيرًا ﴿٨﴾ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمُ وَإِنْ عُدتُّمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا
جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا ﴿٩﴾

Meali Şerifi

Biz Beni İsrâile kitabda şu kazıyeyi de takdir ettik, muhakkak siz Arzda iki kerre fesad yapacaksınız, ve

muhakkak büyük bir yükseliş yükseleceksiniz 4 İmdi birincisinin va'desi geldiği vakit üzerinize milkiniz,

şiddetli harb ehli bir takım kullar göndereceğiz de onlar tâ evlerin arabalarına girib araştıracaklar, ve bu fı'le

çıkarılmış bir va'd oldu 5 Sonra size tekrar onların üzerine devleti iâde ettik ve size mallarla ve oğullarla

imdad verdik ve sizi cemiyetce daha çoğalttık 6 Eğer güzellik yaparsanız kendinize güzellik etmiş

olursunuz, yok eğer kötülük yaparsanız o da ona, derken sonrakinin va'desi geliverdi mi! Yüzlerinizi

kötületsinler için, evvelki defa girdikleri gibi yine Mescide girsinler için ve her istilâ ettiklerini mahvetsinler

de etsinler için 7 Ola ki rabbınız size rahmetini göndere, eğer yine dönerseniz biz de döneriz öyle ya biz

Cehennemi kâfirlere hısar yapmışız 8

sh:»3156

4. ﴿وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ﴾ Biz, kitabta Benî İsrail'e şu

kazıyeleri bildirmiştik:

﴿لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا﴾ lâbüd siz, bu

Arzda (Arzı mukaddes) te iki kerre fesad yapacaksınız ve lâbüd kabarcak kibirleneceksiniz - fesadın

menşei bu olacak 5. ﴿فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَٰئِهِمَا﴾ imdi birincisinin mîadı geldiği vakit -

birinci fesad devrenizin va'desi yetip ceza sırası geldiği zaman ki ibni İshakın rivayetine göre Şa'ya

aleyhisselâmı katlettikleri zamandır. İbni Cerir tefsirinde tafsıl olunmuş olan bu kıssa, ibret alınacak mevaızı

muhtevî olduğundan burada nakli faideli olacaktır. Şöyle ki:

Benî İsrâilde bir çok hâdiseler vuku' bulmuş, günahlar işlenmişti. Cenabı Allah, bunlarla muahaze etmemiş, kendilerine lûtf-ü ihsan ile muamele etmişti. Nihayet mülûki Benî İsrailden Sıdika namındaki melikleri zamanında vukuatları büyümüştü o zaman Şa'ya aleyhisselâm ba's buyurulmuş ve Babil hükümdarı Sencaribin hücum ve istflâsı defnedilmişti. Şa'ya ibni Emsiya aleyhisselâm Isâ ve Muhammed aleyhisselâmı tebşir eden bir Peygamber idi. Sıdika onun vahiy ve nesayihi ile amel etmiş ve muvaffak olmuştu, vefat edince Benî İsrâilin umuru karışmış, hükûmette münafeseye düşmüşler, birbirlerini öldürmeğe başlamışlardı. Şa'yâ aleyhisselâmı dinlemiyorlar, nasihatlarını kabul etmiyorlardı. O vakit cenabı Allah Şa'ya aleyhisselâma buyurmuş ki: kalk kavmin içinde senin lisanın üzere vahyedeceğim; müşarün'ileyh kıyam etmiş Allah tealâ da onun lisanını vahy ile intak edip buyurmuş ki: ey Semâ dinle, ey Arz sus! Zira Allah tealâ Beni İsrâilin halini anlatacak, o Beni İsrâil ki ni'metiyle büyütmüş, kendisi için ıstıfa etmiş, kerametile mümtaz kılmış, ibadına tafdil eylemiş, kerametile mufaddal kılmıştı.

sh:»3157

Halbuki onlar zayı' olmuş çobanı yok davar gibi idiler. Öyle iken ürkenlerini yatıştırdı, yitenlerini topladı, kırıklarını sardı, hastalarını tedavi etti, zayıflarını semizlendirdi, semizlerini hıfzetti. Vaktâ ki bunu yaptı azdılar, koçları tosuşmağa başladı, birbirlerini öldürüyorlar, hattâ kırığı kendine sarılacak sağlam bir kemik kalmadı, vay bu hatakâr ümmete! Vay şu hatakâr kavme ki ölümün kendilerine nereden geldiğini idrâk etmiyorlar. Deve bile vatanını hatırlar da ona döner gelir. Eşek bile üzerinde doyduğu bağı hatırlar da ona müraceat eder. Öküz bile semizlendiği şenliği hatırlar da ona döner gelir. Bu kavm ise öküz değil, eşek değil, zevil'ukul, oldukları halde ölümün kendilerine nereden geldiğini farketmiyorlar. Ben onlara bir temsil yapacağım dinlesinler, söyle onlara:

Bir zaman boş, harab, umrandan half ölü bir arazî vardı ve bunun kuvvetli ve bilgili bir de sahibi vardı onu 'lmarâ başladı, kendi kuvvetli iken arazisinin harab olmasını veya âlim iken tazyi' etti denilmesini istemedi, etrafını duvarla çevirdi içinde müşeyyed köşk yaptı, ortasından ırmak geçirdi, zeytinden, rummandan, hurmadan, üzümünden ve türlü türlü meyvelerin hepsinden sınıf sınıf ağaçlar dikti ve onu kavi, emin, re'y-ü himmet sahibi bir muhafızın hıfzına da tevdi' eyledi, nemâsına muntazır oldu. Vaktâ ki tomurcuklandı, meyveleri keçi boynuzu çıktı, ay bu ne fena Arz! Bunun duvarını, kasrını yıkalım, ırmağını kapıyalım, bekçisini yakalıyalım, ağaçlarını yakalım, kemakân harab olsun, umrandan eser kalmasın

dediler. Nasıl, ne dersiniz buna? Allah buyurdu ki : o duvar, benim zimmetim, kasır şeriatım, nehir kitabım, muhafız Peygamberim, dikilen ağaçlar da onlar, o ağaçların çıkardığı keçi boynuzu da onların habîs amelleri. Ben de onlara kendilerinin aleyhlerine verdikleri hükmü hukm ettim. O, onlara Allahın darbettiği bir meseldir. Bana sığır, koyun kesmekle tekarrub etmek istiyorlar. Halbuki

sh:»3158

et, bana irmez ve ben, onu yemem. Bana takva ile ve tahrim ettiğim nüfusu boğazlamaktan sakınmakla tekarrübü bırakıyorlar. Kanlarla elleri boyanmış, elbiseleri bulaşmış benim için evler ve ma'bedler teşyid ediyorlar ve onların içlerini temizliyorlar da kendi kalblerini ve cisimlerini pisliyorlar ve kirleniyorlar. Benim için evleri ve ma'bedleri yaldızlı nakışlarla tezyin ediyorlar da akıllarını, fikirlerini tahrib ve ifsad ediyorlar.

Benim teşyidi büyüte ne ihtiyacım var? Ben onlara sakin olmam, benim nakışlı ma'bedlere ihtiyacım mı var?

Ben onlara girmem, ben onların yükseldilmesini ancak içlerinde zikr-ü tesbih olunmaklığım için ve namaz

kılmak isteyenlere bir ma'lem olsun için emr ettim.

Diyorlar ki: Eğer Allah, bizim ülfetimizi toplamağa kadir olsa idi elbette toplardı, ve eğer Allah bizim

kalblerimize anlatmağa kadir olsa idi her halde anlatırdı. İki kuru ağaç al, en çok tecemmü' ettikleri bir sırada mecma'larına var. O iki ağaca hitaben Allah de size ikinizin bir ağaç olmanızı emrediyor. Bunu söyleyince iki ağaç birbirine karışıp birleşiverdi. Binaenaleyh Allah, buyurdu ki: söyle onlara gördünüzü ben iki ağacı te'lif etmeğe kadirim. Eğer dilese idim sizin ülfetinizi cemi' etmez mi idim? Veya kalblerinize söz geçiremez miydım? Halbuki ona ben suret verdim.

Diyorlar ki oruç tutmak sıyamımız refi' olunmadı, namaz kıldık namazımız nurlanmadı, tesadduk ettik sadekalarımız nemalanmadı, güvercin gibi inliyerek dualar ettik, kurtlar gibi uluyarak ağladık hiç biri işidilmedi, müstecab olmuyoruz.

Allah buyurdu ki: sor olanlara benim icabetime mani' olan ne? Ben sâmi'lerin esmei, nâzırların ebsarı, müciblerin akrebi, râhimînin erhamı değilmiyim? Elimde kimi az? Nasıl olur ki benim ellerim hayre açık, dilediğim gibi sarfederim ve bütün hazînelerin anahtarları benim

indimde, onları benden başkası ne açar ne kapatır. Filhakika benim rahmetim her şeye vasi'dir. Yekdiğerini merhamet edenler ancak o sayede ederler. Yoksa bana budulmü arız oldu? Ben ekremînin ekremi, bütün hayırların fettahı, verenlerin en cevadı, kendisinden dilek istenenlerin en keremlisi değilmiyim? Eğer şu kavim benim kalblerinde parlattığım badehu kendilerinin onu atıp da Dünyayı işira ettikleri hikmet ile nefislerine bir atfı nazar etselerdi, nereden, vurulduklarını görürler ve en büyük düşmanları kendi nefisleri olduğunu teyakkun ederlerdi.

Ben onların yalan sözle telbis ettikleri, haram yemekle kuvvet almak istedikleri oruçlarını nasıl kabul ederim? Onların kalbleri benimle harbetmeğe, yarışmağa kalkışan, meharimimi hetkedenlere ısga edip dururken namazlarını nasıl nurlandırırım? Veya sadekaları benim indimde nasıl zekâtını bulur ki başkalarının mallarını tesadduk ediyorlar. Ben onlarla ancak gasbedilmiş olan sahiblerini me'cur kılarım. Hem dualarına nasıl icabet ederim ki o ancak dillerile bir söz, fiil ise ondan çok uzak. Ben ancak vâzî leyini müstecab kılarım, ancak müstaz'afı miskînin sözünü dinlerim ve miskînlerin rızası benim rızamın alâmetindendir. Fukaraya merhamet, zua'fayı takrib, mazluma insaf, mağsube yardım, gaibe adalet dullara ve yetîme ve miskîne ve her hak sahibine hakkını eda etselerâ. Bana beşerle konuşmak yaraşsa idi onlarla konuşurdum.

Ve o vakit gözlerinin nûru, kulaklarının sem'i, kalblerinin ma'kulü olurdum, ve o vakit bellerini doğrultur, ellerinin ve ayaklarının kuvveti olurdum ve o vakit bellerini doğrultur, ellerinin ve ayaklarının kuvveti olurdum ve o vakit dillerini ve akıllarını tesbit ederdim. Sen benim risaletlerimi tebliğ ederek kelâmımı işittikleri zaman: bunlar uydurma lâflar, mütevaris lakırdılar, sahirlerin ve kâhinlerin te'lifâtından bir te'lif diyorlar. Ve kendileri de böyle bir söz söylemek isteseler yapabilirler ve Şeytanların onlara yapacağı

sh:»3160

vahy ile gaybe muttali' olabilirler diye zu'mediyorlar. Ve hepsi bu söylediklerini gizliyor, sir tutuyor. Halbu ise bilirler ki ben Semavât ve Arzın gaybını bilirim ve onların açıkladıkları ve ketmettikleri şeyleri de bilirim.

Ben Semavât ve Arzı halkettiğim gün kendime isbat eylediğim bir hüküm hukmettim ve ona önünde

müeccel bir ecel ta'yin eyledim ki lâüdd o, vaki' olacaktır.

Eğer onlar ılmı gayıbdan intihallerinde sadık iseler haydı sana haber versinler ben o hukmü ne vakıt

tenfiz edeceğim, o hangi zamanda olacak?. Eğer onlar dilediklerini yapmağa kadir iseler benim onu icra edeceğim kudret gibi bir kudret ızhar etsinler. Ben onu müşriklerin istememesine rağmen her dinin üstüne çıkaracağım. Eğer onlar dileklerini söylemeğe kadir iseler o hukmün emrini tebdir edeceğim, hikmetin mislini te'lif etsinler. Zira ben Semavât ve Arzı yarattığım gün hükümettim ki nübüvveti ecîrlere içinde kılayım, mülkü çobanlara, ızzi zelillere, kuvveti zayıflara, gınavı fukaraya, serveti ekillâyâ, şehirleri kırlara, kal'aları çöllere, beredayı enginlere, ilmi cahillere, hukmü ümmîlere tahvil edeyim.

İmdi sor onlara bu ne zaman? Ve bunun başına geçecek kim? Kimin elile ben bu sünneti açacağım? Bu işin a'van ve ensârı kimler? Biliyorlarsa söylesinler, ben bunun için bir nebiyyi ümmî ba's edeceğim. Sert değil, kaba değil, sokaklarda bağırılmaz, fuş ile tezeyyün etmez, edebe mugayir söz söylemez, ben ona her güzellik için istikamet vereceğim, her hulki kerîmi bahşedeceğim, sekineti libası, birri şıarı, tekvayı zamiri, hikmeti ma'kulü, sıdk-u vefayı tabiati, afv-ü ma'rufu hulku, adl-ü ma'rufu siyreti, hakkı şeriatı, hüdayı imamı, islâmı milleti, ahmedi ismi kılacağım. Dalâletten sonra onunla hidayet edeceğim. Cehaletten sonra onunla ta'lim edeceğim, düşgünlükten sonra onunla yükselteceğim, tanınmazken onunla şan vereceğim azlıktan sonra onunla çoğaltacağım, darlıktan sonra onunla

sh:»3161

zenginleştireceğim, tefrikadan sonra onunla toplıyacağım, muhtelif kalbleri, dağınık arzuları, müteferrik
ümmetleri onunla te'lif edeceğim. Ümmetini insanlar için çıkarılmış hayrı ümmet yapacağım.

Beni tevhid için bana iyman ve ihlâs ile ma'rufu emir, münkeri nehyedecekler, kıyamen, kuuden, rukûan,
sucûden bana namaz kılacaklar, benim yolumda saffen ve zahfen mukatele edecekler, benim rıdvanıma
irmek için mallarından, diyarlarından çıkacaklar, ben onlara mescidlerinde, meclislerinde, yattıkları,
gezdikleri yerlerde tekbir, tevhid, tesbih, hamd, midhat, tahmid ilham edeceğim, sokak başlarında tekbir,
tehlil, takdis edecekler, bellerine esvab bağliyacıklar, kurbanları kanları, kitabları sineleri, gece ruhban,
gündüz arslan. O benim bir fazlım ki dilediğime veririm ve ben çok büyük fadıl sahibiyim. Şe'ya
aleyhisselâm sözünü bitirince öldürmek için üzerine saldırmışlar, o da kaçıp ağaca gizlenmiş, eteğinin
dışarda olan ucunu görmüşler, destereyi dayayıp ağaç ile beraber biçmişler Allah tealâ da Buhtu nassari
teslîf edip belâlarını vermişti. Netekim buyuruluyor ki:

﴿بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولَىٰ بَأْسٍ شَدِيدٍ﴾ Şiddetli harb ve savlet

sahibi müstenker kullarımızdan üzerinize saldık - burada izafetle ma'rife olarak « عِبَادِنَا »

buyurulmayıp nekire olarak « عِبَادًا لَنَا » buyurulması bunların, Allaha izafetle yad olunacak

makbul ma'rifet-ü ibadet kulları olmadığına işarettir. Ya'ni bu tenkirde « عِبْدَهُ » ta'rifi gibi izafeti mahsusa

ile bir teşrif ma'nâsı değil, şiddetli bir tehvîl ve tedhîş ma'nâsı vardır. Fil'vaki' Allah tealâ rabbül'âlemin

olduğu için haddi zatında mü'min de kâfir de onun kuludur ve düşünmeli ki mü'min iken azan bir kavme

kâfir bir kavmin tasliti ne korkunç şeydir. Salih ellerle islâh kabul etmiyen akvamı bekliyen

sh:»3162

akıbet de budur. Ba'zı müfessirîn bu vak'anın Câlût vak'ası olduğunu söylemişlerse de ekseriyet «Buhtu

nassar» vak'ası demişlerdir. Maamafih asıl haizi ehemmiyet olan cihet, vak'anın zaman ve eşhası değil,

mahiyyeti mahsusasile hikmetidir. Kur'anda da ancak bu nokta anlatılmıştır. Onun için en doğrusu eşhas ve

ezmanın ta'yinile uğraşmıyarak vak'ayı beyanı vechile cezr-ü hikmetiyle mülâhaza etmektir.

Azametî ilâhiyye onlara o korkunç kulları saldırdı ﴿فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ﴾ de

evlerin aralarını yokladılar - ya'ni öyle istilâ ettiler, öyle katli amm yaptılar ki umumî mahallerden maada

evlerin aralarını taharri edip öldürecek Beni İsrâil aradılar ﴿وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا﴾ ve bu,

fi'ile çıkarılmış bir va'd oldu - ya'ni birinci fesad devresinde mev'ud olan humk-ü kaza bu suretle file

çıkarıldı, tamam oldu. (Sûrei «Bakare» de «

أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا» âyetine bak).6.

﴿ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكُرَّةَ عَلَيْهِمْ﴾ Sonra da sizin onlar üzerine tekrar savletinizi iade

ettik - devletinizi tekrar verdik ﴿وَأَمَدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ﴾ ve size mallar ve

oğullarla imdad eyledik ﴿وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا﴾ ve sizi orduca daha kesretli kıldık -

şöyle diyerek ki 7. ﴿إِنْ أَحْسَنْتُمْ﴾ eğer güzel işlerseniz - Allaha itaat, emr-ü nehyine riayetle

güzel çalışır, hasenât yaparsınız ﴿أَحْسَنْتُمْ لِنَفْسِكُمْ﴾ kendinize ihsan etmiş olursunuz -

çünkü o ihsan ve itaatın berakâtıyla Allah tealâ, size her türlü hayr-u bereket kapılarını açar

﴿وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا﴾

sh:»3163

ve eğer kötülük yaparsanız o da kendinizdir - Allaha isyan eder, menhiyyât ve fesad peşinde giderseniz

kendinize fenalık etmiş olursunuz. Çünkü isyan ve fesadın şeâmetile üzerinize Dünya ve Âhret ukubât

kapıları açılır. Demek ki Beni İsrâil devletinin bu suretle iadesi bir imdadı ilâhî olmakla beraber aynı

zamanda kendilerinin husni mesailerile de alâkadâr idi. O acı terbiye ile tevbekâr olub kesbi salâh ederek

güzel çalışmışlar « فَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ » medlûlünce yüz seneden sonra da olsa muvaffak

olmuşlardı. Fakat bu ihsan devam etmeyip ikinci fesadları başlayacak ve o vakit son va'dleri gelecek,

kötülükleri yüzlerine çarpılacak, devletleri başlarına yıkılacaktı. Netekim şöyle buyurulmuştur :

﴿فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ﴾ Bunun üzerine sonrakinin va'di gelince - mukaddemâ

haber verilen iki merrei ifsaddan sonuncusunun va'desi geldiği vakit - ki Yahya aleyhisselâmı katl ve Isâ

aleyhisselâmı katl-ü salbe kıyam ettikleri zamandır. ﴿لَيْسُوا وَجُوهَكُمْ﴾ vücuhunuzu

kötülesinler için ﴿وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ ve evvelki

defa girdikleri gibi mescide girsinler için ﴿وَلِيَتَّبِعُوا مَا عَلَّمُوا تَتَّبِعُوا﴾ ve her istilâ

ettiklerini mahvetsinler de etsinler içindir - Mülûk tavaifinden Babil melîki Cuder veya Cürdus diye rivayet

edenler olmuşsa da bu üç akibeti fecia bir vak'anın safahatı veya müteaddid vak'aların silsilei tevalîsi

olarak mülâhaza edilebilir. Her birinde «lâm» ın tasrihi ikinci ihtimali daha ziyade andırır. Bu tahribi yapan

be'si şedid sahibleri de ma'lûmatı tarihiyyeye nazaran Totistan Kostantine kadar Romalılar olmuştu.

sh:»3164

Sûrei «Bakare» de «

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ
فِي خَرَابِهَا» (bak).

Bundan sonrasına gelince :

8. ﴿عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُم﴾ Rabbinizin size rahmet etmesi yakındır. - Ya'ni

rahmeten lil'âlemîn olan ahir zaman Peygamberinin gönderilmesi ve sizin o tasallutlardan kurtulmanız

ümidi artık yakındır. Şu şart ile siz salah yolunu tutarsınız ﴿وَإِنْ عُدْتُمْ﴾ şayed yine dönersiniz -

eskisi gibi fesada avdet edersiniz ﴿عُدْنَا﴾ biz de döneriz - yine ıkab ederiz

﴿وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا﴾ ve biz Cehennemi kâfirler için bir hasır -

çıkılması nâ kabil bir mahbis -kılmışıdır. - Allah tealânın hukm-ü kazası olan bu kazıyyeler vaktiyle Beni

İsraîle gönderilen kitabda Tevrat ve levahıkı suhufte bildirilmiş idi. Onların mukadderatı bu idi.

Şimdi o yakın olan rahmet hani ya? Diyecek olurlarsa işte:

﴿٩﴾ اِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِيْنَ
الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ الصّٰلِحٰتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَبِيْرًا ﴿١٠﴾ وَاَنَّ
الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْآخِرَةِ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١١﴾

sh:»3165

Meali Şerifi

Haberiniz olsun ki bu Kur'an, insanları en doğru yola hidayet eder ve salih salih ameller yapan

mü'minlere tebşir eyler ki kendilerine büyük bir ecir vardır 9 Âhırete inanmıyanlara dahi elîm bir azâb

hazırlamışızdır 10

9. ﴿انَّ هَذَا الْقُرْآنُ﴾ hakikaten işte bu Kur'an

﴿يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ﴾ en doğru en sağlam yola irşad eder

﴿وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ﴾ ve salihati, ya'ni

Kur'anda beyan olunan iyi amelleri işliyen Mü'minlere tebşir eyler ki:

﴿انَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا﴾ kendileri için büyük bir ecir, muhakkak 10.

﴿وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾

Âhirete iman etmeyenler, bunlara da elîm bir azâb hazırladığımız muhakkak. - Binaenaleyh buna karşı

insanların yapacağı şey, iman ile salih amelleri işleyip o büyük ecri istemek ve o elîm azâbdan

korunmaktır. Fakat :

﴿۱۱﴾ وَيَدْعُ الْإِنْسَانَ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ
عَجُولًا ﴿۱۲﴾ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَاتٍ فَمَحُونًا آيَةَ اللَّيْلِ
وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا
عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَا تَفْصِيلًا ﴿۱۳﴾

﴿١٣﴾ وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ
 الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا ﴿١٤﴾ أَقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ
 الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٥﴾ مَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ
 وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَمَا كُنَّا
 مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٦﴾ وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً
 أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا
 ﴿١٧﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ
 بُذُنُوبَ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٨﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ
 عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلِيهَا
 مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٩﴾ وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا
 وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿٢٠﴾ كَلَّا نُمَدِّدُ
 هُوْلَاءِ وَهَوْلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢١﴾

﴿٢١﴾ أَنْظِرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلِلْآخِرَةِ الْكِبْرُ
دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢٢﴾ لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ
فَتَقَعَدَ مَذْمُومًا مَخْذُولًا ﴿٢٣﴾

Meali Şerifi

İnsan da şerri öyle da'vet ediyor ki hayra duâ eder gibi, ve insan pek aceleci olmuştur 11 Halbuki biz
geceyi, gündüzü iki âyet yaptık, sonra gece âyetini mahvettik ve gündüz âyetini gösterici gıldık ki
rabbinizden fadil taleb etmiş te etmişiz 12 Her insanın da kuşunu boynunda kendine takmışızdır ve onun
için Kıyamet günü bir kitab çıkarırız ki neşrolunarak onu şöyle karşılar 13 Oku kitabını, muhasebeci bugün
üzerinde nefsin yeter 14 Kim doğru giderse sırf kendi lehine gider, kim de sapıklık ederse ancak aleyhine
eder ve hiç bir vizir çeken diğerinin vizirini çekmez, biz bir Resul göndericiye kadar ta'zib de etmeyiz 15 Bir
memleketi helâk etmek murad ettiğimiz vakit ise onun devletlerine (itaat) emrederiz, onlar itaat etmez de
orada fisk yaparlar, bunun üzerine o memleket aleyhine hüküm, hakkolur artık onu tedmir eder de ederiz
16 Hem Nuhtan sonra ne kadar karnler helâk ettik, kullarının günahlarına rabbinin habîr basîr olması yeter

17 Her kim peşin istiyorsa ona Dünyada peşin veririz, dilediğimiz kadar istediğimize, sonra da ona Cehennemi tahsis ederiz, mezmun, matrud bir halde ona yaslanır 18 Her kim de Âhreti ister ona lâyük bir sa'yiine onun için mü'min olarak çalışırsa işte bunların sa'yleri meşkûr olur 19 Hepsine imdad ederiz: hem onlara hem onlara, mahzâ rabbının atâsından, rabbının atâsı yasak değildir 20 Bak bir kısmını diğere nasıl tafdil etmişiz

sh:»3168

ve elbette Âhret derecatca da daha büyük, tafdilce de daha büyüktür 21 Allahın ma'yyetinde diğere bir ilâh yapma ki mezmun, mahzul kalmıyasın 22

11. ﴿وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ﴾ insan, hayra dua eder gibi

şerre dua veya şerri da'vet eder. - Sanki o büyük ecre dua ediyormuş gibi o elîm azâba duâ eder. Veya

efalile o azâbı da'vet eyler. Bunun sebebi de şudur: ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا﴾ insan

aculdür - pek acelecidir. Sonra olacak şey'i vaktından evvel oluversin ister. Sabr-ü tehammül gücüne gelir

de iyman ile salih amellere ıkdam ederek o büyük ecri istiyecek yerde acelesinden iymansızlar hakkında

hazırlanmış olan azabı elîme

duâ eder, onun bir an evvel icra edilivermesini bir hayır ister gibi ister ve bu suretle kendisine şer da'vet etmiş olur. Zira bir şey'i vaktından evvel isti'cal eden mahrumiyetile muateb olur. Binaenaleyh mü'minler şerre duâ etmemeli sabr-ü teenni ile hayra duâ etmeli ve a'meli salihaya ıkdam ile hayra da'vet eylemelidirler.

İnsanın acul olması bir de şu ma'nayı tazammun eder:

İnsan peşincidir. Veresieden ziyade heves eder, Âhireti Dünyada görmek ister, onun için insanların bir çoğu Âhireti bırakır da Dünyayı ister, o büyük ecre ehemmiyet vermez, o azabı elîmi hisaba almaz da bu suretle kendisine hayır istiyormuş gibi şerri da'vet eder. Ki bu ma'nâ biraz sonra «

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ

ahvalinde değil cinsi itibarile veya ba'zı ahvalde insan aculdür. Ve acelesinden hayr-ü şerri tefrik etmez, sonunu gözetmez. Zaman âyetlerini hisaba almaz da kendini hayri da'vet ediyormuş gibi bir tehalükle şerri da'vet eder.

sh:»3169

12. ﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَاتَيْنِ﴾ Halbuki biz gece ve gündüz iki âyet yaptık -

gece ve gündüz denilen iki mühim alâmet ki ihtilâf ve teakubile zamanın cereyanına mıkıyas ve onun

üzerinde icrayı hüküm ve tesarruf eden kudreti ilâhiyyeden birer nişanedirler. Bunları

﴿فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ﴾ yaparken gece âyetini mahvettik - bu nazım, san'ati ihtibâk kabîlinden

bir iycaz ile şu ma'nâyı iş'ar eder ki gece ve gündüzün kendilerini iki âyet yaparken her biri için de birer

âyet yaptık ve bunun için gece âyetini mahvettik ﴿وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً﴾ gece

âyeti zulmet veya Kamer, gündüz âyeti de zıya veya. Güneştir. Lâkin burada âyetülleyl zulmet ile tefsir

edilecek olursa zulmetin mahvı âyeti nehar müfadı demek olacağından bu fıkra ikinciden fazla bir faide

ifade etmemiş olacaktır. Binaenaleyh âyetülleylden murad, Kamer olmak ve zulmet bunun mahvinde

anlaşılmaq daha zâhirdir. O halde mahvı Kamerden murad nedir? İbni Abbas demiştir ki âyetülleyl olan

Kamer, Şems gibi mudıy idi mahv edildi ve Kamerin yüzündeki karaltı o mahvın eseridir. İbni ebi hâtemin

tahric ettiği vechile Muhammed ibni Kâ'bi Kurazî demiştir ki gece bir Güneş, gündüz de bir Güneş vardı

gece Güneşi mahvedildi ve işte Kamerdeki mahv, odur. Delâilünnübüvvede Beyhekî ve ibni Asakir, Saidi

Makbûrîden şöyle tahrîc etmişlerdir ki Abdullah ibni Selâm, Nebiyyi ekrem sallallahü aleyhi vesellemeden

Kamerdeki karaltıyı sual etti. Resulullah ikisi de Şems idi dedi ve dedi ki Allah tealâ «

«وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَاتٍ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ

karaltı o mahivdir» اهـ . Bunlar

sh:»3170

gibi daha diğerk asâr dahi vardır. Demek ki ay evvel Güneş gibi mudıy olarak yaratılmıştı o da bir Güneş demekti ve o halde Güneş gibi harareti de vardı, sonra Allah tealâ o Güneş i mahvetti ya'ni söndürdü ve bu suretle şimdi bildiğimiz gece âyeti olan Kamer husule geldi. Şu halde gerek Kamerin yüzündeki karaltı ve gerek aksettirdiği nurunun büyüyüp küçülmesi ve nihayet mihakta kaybolup yeni bir hilâl olarak zuhur etmesi o mahvın bir eser ve neticesidir. Kamerin nuru bizatihi olmayıp Şemsten müstefad olduğu eskiden beri İlmi hey'et eshabınca ma'lûm ise de onun mukaddemâ Güneş gibi mudıy iken sonradan böyle mahvedilip sönmüş olduğu bilinmiyordu. Kur'anın haber vermiş olduğu bu hakikati nihayet zamanımız eshabı fenni almış kabul etmiş ve bu günkü mülâhazatı fenniyyelerini bu esas üzerine ta'kib etmekte bulunmuşlardır. Ecramı Semâviyyenin sureti teşekkülüne müteallık nazariyyata yol açmış olan bu mahvı

Kamer mes'elesi ilmî noktai nazardan çok hâizi ehemmiyyet olduğu gibi dinî noktai nazardan da öyledir.

Çünkü ahvali Kıyametten « إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ، وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ »

âyetlerle haber verilen tekviri Şems, inkidarı nücüm hâdiselerinin tesavvur ve tasdığını bir misali

mütেকaddim ile nazarı ibarete vaz'etmektedir. Kıyamet ve Âhireti hisaba aldirmek için zamanın seyri

inkılâbını mutalea ettirmek hikmetiyle gece ve gündüz âyetlerini mevzuı bahseden bu âyetin siyakı da

bilhassa bu ibret ile alâkadardır. Bu suretle buyuruluyorki: gece âyetini mahvettik

﴿وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً﴾ ve gündüz âyetini bir gösterici kıldık -ya'ni Güneşi

gözü olanlara her şey'i görecek bir vasitai ru'yet olan zıya ile parlak yaptık ve mahvetmedik

﴿لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ﴾ ki rabbınızdan fadıl talep edesiniz - bu hitabın cinsi beşere

mütevccih olduğu nazarı dikkate sh:»3171

alınırsa bundan anlaşılır ki Arz üzerinde insan cinsi Kamerin mahvinden sonra vücade gelmiş ve gece ile

gündüzün tefriki hayati beşerin esbabı feyzinden birisi olmuştur. Bu suretle ma'nâ şu olur: bunların böyle

yapılması şu hikmetler içindir ki siz, hayata mazber olup basar ve basîret sahibi insanlar olasınız da bunları

yapan ve sizi yetiştiren rabbınızın büyüklüğünü anlıyarak çalışsınız, fakat şer ve nuksan için değil, onun

lûtf-ü kereminden hayırlı kâr ve terakkî istemek için çalışsınız.

﴿وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ﴾ ve senelerin adedini ve hesabı bilirsiniz

-geceleleriyle ve gündüzleriyle aylarıyla ve yıllarıyla zamanı ölçüp önünü sonunu Dünyayı ve Âhireti hesap

edesiniz de sonra olacak şeyleri acele ile önden istemiyesiniz ve Dünyaya güvenip Âhiretteki hesabı

unutmıyasınız diye bunları böyle yaptık ﴿وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَا تَفْصِيلًا﴾ ve herşeyi

tafsil ettik de ettik - ya'ni âlemi tekvinde her şeyi ayırd edip âyeti nehar ile gösterdiğimiz gibi Kur'anda da

Din-ü Dünyanıza, hayr-ü şerrinize müteallık her şeyi âyetlerle beyan ettik, bu suretle Kur'an, âyeti nehar

gibidir. Bunun karşısında kütübi salife ise mahvedilmiş âyeti leyl gibi mensuhtur. Bu tafsil cümlesinden

olmak üzere :

13. ﴿وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ﴾ Her insanın da kuşunu

boynunda kendisine takdık - ya'ni baht-ü kaderini, âlemi gaybdan uçup gelecek olan hayır veya şer

nasıbını kendi zimmetine ilzam eyledik, mes'uliyyeti kendi taleb ve ameline tahsis ettik ve yahud vebalini

kendi nefsine bağladık ﴿وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ كِتَابًا﴾ ve ona yevmi kıyamette

bir kitab - a'malini kayd ve hisabını irâe eden bir defter - çıkaracağız ﴿يَلْقَاهُ مَنْشُورًا﴾ ki o

kitab açık olarak yahud neşrolunarak ona şöyle çatacak 14.

﴿اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا﴾ oku kitabını, bu

sh:»3172

gün üzerinde hisabcı kendi nefsin yeter. - Onun için insan Dünyada da her gün kendini okumalı, hisaba

çekilmezken evvel kendini muhasebeye çekmeli «

« حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا »

Böyle her insanın tairi kendi boynuna ilzam olanmasının hasılı ma'nâsı daha ziyade iyzah olunarak

buyuruluyor ki: 15. ﴿مَنْ اهْتَدَى﴾ ilh...

İyi amma herkes hidayet ve dalâleti nasıl ta'yin etsin? Denecek olursa bu süali mukaddere cevaben

buyuruluyor ki:

﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا﴾ Biz, bir Resul gönderinceye kadar

ta'zib de etmeyiz - Resul gönderilince de hidayet ve dalalet tebliğ edilmiş bulunur. Fakat onu kabul edip

etmemek herkesin kendi boynuna, kendi iradesine bağlıdır.

Bu suretle herkesin tairi kendi boynuna ilzam edilmiş olması, her insanın sırf kendi boynundaki vebalile mes'ul tutulması yalnız ferdlere mahsus olmayıp her cem'iyyetin yıkımı da kendi içinden, kendi boynuna geçirilen baykuşlarından naşi olduğunu anlatmak için de buyuruluyor ki :

16. ﴿وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً﴾ ilâ...

18. ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ﴾ Her kim peşini kasederse - ya'ni Dünya için çalışır, amelinin ecrini ölmeden bu hayatı Dünyada almak isterse ﴿عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا﴾ ona burada,

bu Dünyada peşin veririz - fakat alesseviyye herkese istediği kadar değil

﴿مَنْشَاءَ لِمَنْ نُرِيدُ﴾ her kime istersek dileyeceğimiz kadar - çünkü her hangi bir amelin

kıymeti çalışanın istediği ile değil, çalıştırının kabul ile teayyün eder. Maamafih «

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ
فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ

mantukunca hepsinin ameline vefa edilir, hiç birinin hakkı yenmez

﴿ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ﴾ ilâ - işte acul olmanın öñü hoş gibi görünürse de akıbeti böyle

vahimdir.

19. ﴿وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ﴾ Her kim de Âhreti murad eder

﴿وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ﴾ ve ona iman ederek lâyıkı vechile sa'y de eylerse

﴿فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا﴾ işte bunların sa'yleri meşkûr olur 20.

﴿كُلًّا نُمِدُّ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ﴾ hepsine: onlara da onlara da,

yani Dünya için çalışanlara da Âhret için çalışanlara da rabbın atasından imdad ederiz. - Ya'ni amellerinin

mukabili olarak değil, rabbına mahsus olan nâmütenâhî atıyyeden sırf bahşış olarak imdad ederiz

﴿وَمَا كَانَ عَطَاءِ رَبِّكَ مَحْظُورًا﴾ ve rabbının atâsı memnu' değildir. - Peşin için

çalışana da verilir, veresiye çalışanlara da verilir. Binaenaleyh Dünya için çalışanlara Dünyalıkları

verilirken Âhret için çalışanlar Dünyada mahrum olur zannedilmemelidir. 21.

﴿أَنْظِرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ﴾ bak onların ba'zısını ba'zısına nasıl

ta'fdil etmişizdir. - Her iki kısımdan insanların bu Dünyadaki atâ ve imdad cihetiyle mertebeleri ne kadar

mütefavit, Dünya menafindeki nisbetleri ne kadar mütefadıl olduğu mahsûsdur. Bu fark-u tefavütün esası

mahzâ Allah tealânın bir tercih ve tafdilidir. Ve ancak onun eseri meşiyetidir. Her insanın bahtı boynuna

böyle ilzam olunmuştur ﴿وَلِلْآخِرَةِ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا﴾ ve her

halde Âhîret derecatca da daha büyük, tafdilce de daha büyüktür. - Binaenaleyh insan acele etmemeli,

sa'yi meşkûr olmak için bütün makasında Âhîreti tercih eylemelidir.

sh:»3174

Ey insan! 22.

﴿لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا﴾ Allahın

maiyyetinde diğeri bir ilâh uydurma, sonra mezmun mahzul kalırsın - Allah'ın mezmun olur, kendini

kurtaracak hiç bir yardımcı bulamazsın. Çünkü şirk, çok büyük zulm, en büyük haksızlıktır, zâlim ise her

zaman mezmum ve akîbet mahzudür. Halbu ki her sa'y kuvvete mütevakıftır. En büyük kuvvet ise hakîr.

Hakkın başı da tevhiddir. « لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ » dır. Âhîrete lâıyk sa'y için ilk

şart, iman olduğu cihetle evvelâ imanın birinci rûknü olan tevhid emrinden bed' ile sa'y-ü amelde düsturu

hareket ittihaz edilmesi lâzım gelen ahlâk ve a'mali saliha esaslarını tesbit eden ve nihayet yine tevhid

hikmetlerdir:

﴿٢٣﴾ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا
أَمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٌ
وَلَا تَنْهَرَهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٤﴾ وَاخْفِضْ لَهُمَا
جَنَاحَ الدُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا
﴿٢٥﴾ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ
كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٦﴾ وَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمَسْكِينِ
وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٧﴾ إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا
إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٢٨﴾

sh:»3175

﴿٢٨﴾ وَأَمَّا تَعْرِضَنَّ عَنْهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ
لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا ﴿٢٩﴾ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ
وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا ﴿٣٠﴾ إِنْ

رَبِّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا
بَصِيرًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ
وَأَيُّكُمْ أَنْ قَتَلَهُمْ كَانَ خَطِيئًا كَبِيرًا ﴿٣٢﴾ وَلَا تَقْرَبُوا الزَّوْجَى
أَنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٣٣﴾ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي
حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ
سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٤﴾ وَلَا
تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ
وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ﴿٣٥﴾ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ
إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ
تَأْوِيلًا ﴿٣٦﴾

﴿٣٦﴾ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ
وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴿٣٧﴾ وَلَا تَمْشِ فِي
الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا

﴿ ۳۸ ﴾ كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوٰهًا ﴿۳۸﴾

Meali Şerifi

Rabbın şunları kat'î ferman buyurdu: ondan başkasına ibadet etmeyin, ebeveyne güzellik edin, ya birisi yâhud ikisi de yanında ihtiyarlık haline gelirse sakın onlara üff deme ve onları azarlama ikisine de ikramlı söz söy'e 23 İkisine de merhametten döşenerek kanad indir ve de ki: rabbım! İkisine de merhamet buyur, beni küçükken terbiye ettikleri gibi 24 Rabbınız nefislerinizdekini daha iyi bilir, eğer siz ehli salâh iseniz; Şüphesiz ki o çok tevbekâr olanlara bir gafûr bulunuyor 25, Karabet sahibine de hakkını ver, miskîne de, yolda kalmış da, bununla beraber saçıp savurma 26 Çünkü saçıp savuranlar Şeytanın ihvanıdırlar, Şeytan ise rabbına çok nankör bulunuyor 27 Ve eğer rabbından ümid ettiğin bir rahmeti aramak için o müstahıklardan sarfı nazar etmek mecburiyyetinde isen o vakıt da onlara yumuşak bir söz söyle 28 Hem elini bağlayıp boynuna asma, hem de onu büsbütün açıp saçma ki pişman olur, açık kalırsın 29 Çünkü rabbın hem dilediğine rızkı basteder, hem de sıkır, çünkü o kullarına habîr, basîr bulunuyor 30 bir de Züğürtlük korkusuyle evlâdlarınızı öldürmeyip, onlara da rızkı biz veririz size de, elbette onları öldürmek büyük cinayet bulunuyor 31 Zinaya da yaklaşmayın, çünkü o pek çirkin,

sh:»3177

yolca da pek fena bulunuyor 32 Allahın tahrim eylediği nefsi katil de etmeyin, meğer ki hak sebeble ola, ve

her kim mazlûmen katledilirse onun velisi için biz bir tesallut hakkı vermişizdir, o da katil de israf etmesin,

çünkü o mensur bulunuyor 33 Yetim malına da yaklaşmayın ancak rüşdüne irinciye kadar en güzel olan

suretle başka, ahdi de yerine getirin, çünkü ahidden mes'uliyet muhakkak bulunuyor 34 Ölçtüğünüz vakit

da tam ölçün ve doğru terazi ile tartın, bu hem hayırlı hem de akıbetçe daha güzeldir 35 Bir de hiç

bilmediğin bir şey'in ardınca gitme, çünkü kulak, göz, gönül, bunların her biri ondan mes'ul bulunuyor 36

Hem Yer yüzünde azametle yürüme, çünkü sen ne Arzı yırtabilirsin, ne de boyca dağlara yetişebilirsin 37

Bütün bunların menhiy olanı rabbın indinde mekruh bulunuyor 38

﴿٣٩﴾ ذٰلِكَ مِمَّا اَوْحٰى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ
مَعَ اللّٰهِ الْهٰٓءَا اٰخَرَ فَتُلْقٰى فِىْ جَهَنَّمَ مَلُوْمًا مَّدْحُوْرًا ﴿٤٠﴾
اَفَاَصْفِيْكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِيْنَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًا اِنَّكُمْ
لَتَقُوْلُوْنَ قَوْلًا عَظِيْمًا ﴿٤١﴾

İşte bunlar rabbının sana vahyettiği hikmetlerdendir, sakın Allah ile beraber diğer bir ilâh uydurma ki

sonra lev-m-ü tard olunarak Cehenneme atılırsın 39 Ya şimdi rabbınız sizi oğullarla mümtaz kıldı da kendisi

Melâikeden dişiler edindi öylemi? Hakikaten siz çok büyük bir söz söylüyorsunuz 40

sh:»3178

﴿٤١﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِيَذَكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا
نُفُورًا ﴿٤٢﴾ قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَابْتَغَوْا
إِلَى ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا ﴿٤٣﴾ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ
عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٤﴾ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ
فِيهِنَّ وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ
تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٥﴾ وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ
جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا

﴿٤٦﴾ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا
وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا
﴿٤٧﴾ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ
نَجْوَىٰ إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٤٨﴾

sh:»3179

﴿٤٨﴾ أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ
سَبِيلًا ﴿٤٩﴾ وَقَالُوا إِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرَفَاتًا ءَأَنَّا لَمَبْعُوثُونَ
خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٥٠﴾ قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴿٥١﴾ أَوْ
خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي
فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هُوَ
قُلْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥٢﴾ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ
بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِن لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٣﴾

Meali Şerif

Biz bu ihtar bu Kur'anda türlü şekillerle ifade ettik ki düşünüp akıllarını başlarına alsınlar, halbuki o onların ancak ürkekliliğini artırıyor 41 De ki: Allah ile beraber dedikleri gibi ilâhlar olsa idi o takdirde onlar o Arşın sahibine elbet bir yol ararlardı 42 O sübhan, onların dediklerinden çok münezzeh ve çok yüksek, hem pek büyük bir yükseklikle yüksektir 43 Onu yedi Semâ ile Arz ve bütün bunlardaki zevil'ukul tesbih eder ve hattâ hiç bir şey yoktur ki onu hamdiyle tesbih etmesin ve lâkin siz onların tesbihlerini iyi anlamazsınız, o, cidden halîm gafur bulunuyor 44 Bir de sen Kur'anı kıraet ettiğin vakit biz seninle Âhirete inanmıyanların arasına görünmez bir hıcab çekeriz 45 Ve kalblerinin üzerine onu iyi anlamalarına mani' kabuklar geçiririz ve kulaklarına bir ağırlık veririz 46 Rabbini Kur'anda vâhid olarak andığın vakit da ürker arkalarına döner giderler 47 Biz pek âlâ biliyoruz seni

sh:»3180

dinlerken ne suretle dinliyorlar? Birbirleriyle fısıldaşırken de ve o zalimler derlerken de: başka değil, sırf

bir sihirli adama tâbi' oluyorsunuz 48 Bak seni nelere kıyas ettiler de nasıl dalâlete düştüler, onun için bir

yol bulmağa tab-ü tüvanları yok 49 Bir de dediler ki: biz bir sürü kemik olduğumuz ve ufalanıp tozduğumuz

vakit mı cidden biz mi yeni bir hıkatle ba's olunacağız? 50 De ki: muhakkak, ister taş olun ister demir

isterse gönlünüzde büyüyen her hangi bir halk, o halde bizi kim iade edebilir? Diyecekler, sizi, de: ilk defa

yaratmış olan kudret sahibi, o vakit sana başlarını sallıyacaklar da "ne vakit o? " Diyecekler, de ki "yakın

olması me'mul" 51 O sizi çağıracağı gün derhal ona kemali ta'zîm ile icabet edeceksiniz ve

zannedeceksiniz ki pek az bir müddet kaldınız 52

42. ﴿اِذَا لَابْتَغَوْا اِلَى ذِي الْعَرْشِ سَبِيْلًا﴾ O takdirde mutlak o Arşin

sahibine bir yol ararlardı - buna iki ma'hâ verilmiştir: birisi her biri o mâlikülmülke galebe etmek çaresini

arardı, çünkü, galib olmadan ilâh olamazdı, bu surette «

﴿لَوْ كَانَ فِيْهِمَا اِلَهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا﴾ müeddasinca bürhanı temanüa' işaret

olur. İkincisi de «Her biri onun zati ehadiyyetinden kuvvet ve kudret iktisab etmeksizin bir şey

yapamıyacaklarını, bir cumhuriyyetin reissiz olamayacağını bildiklerinden hepsi ona yaklaşmak için bir yol

arardı, bu surette ise hiç biri ilâh olamaz, onun ülûhiyyetini teslim etmiş olurlardı» demektir.

44.

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيْحَهُمْ﴾

Ve hiç bir şey yoktur ki Allaha hamd ile tesbih eder olmasın ve lâkin siz onların tesbihlerini anlamazsınız -

çokları bu tesbihin lisani hal ile delâlet veya hal-ü kalden eamm olduğuna kail olmuşlardır. - Fakat ba'zı

müfessirîn ma'nâyi hakîkîsi üzere kavlen tesbih demek olduğunda ısrar etmiştir. Ekseriyyetin kavli ukuli

avama emess görünürse de Alûsî tefsirinde tafsil olunduğu üzere Resulullahın elinde taşların

sh:»3181

tesbihi duyulması gibi bir çok ehadîs ve asâri vâride ba'zın kavlini te'yid etmektedir. Muhyiddini Arabî ve

sair bir çok Soffiyye dahi buna kaildirler.

﴿٥٣﴾ وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ
يَنْزِعُ بَيْنَهُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿٥٤﴾
رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِنَّ يَشَاءُ يَرْحَمَكُمُ أَوْ أَنْ يَشَاءُ يُعَذِّبِكُمْ وَمَا
أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكَيْلًا ﴿٥٥﴾ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّنَ عَلَى بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُدَ

زُبُورًا

Meali Şerifi

Kullarıma söyle ki: en güzel olan kelimeyi söylesinler çünkü Şeytan aralarını gıcıklar, çünkü Şeytan insana açık bir düşman bulunuyor 53 Rabbiniz sizi daha çok bilir, dilerse size merhamet buyurur, dilerse size azâb eder, seni de üzerlerine vekil göndermedik 54 Hem rabbın Göklerde ve Yerde kim varsa hepsine a'lemdir, celâlim hakkı için Peygamberlerin de ba'zısını ba'zısına tafdil ettik ve Davûda bir Zebûr verdik

55

55. ﴿وَآتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا﴾ - Burada bilhassa Davûd ve Zebûrun zikredilmesinin vehci:

sh.»3182

1 - Kureyş, Peygambere karşı mücadele için Yehûdîlere müracaat ediyorlar, Yehûdîler de «Musâdan

sonra Peygamber yoktur. Tevratın sonra kitab yoktur» diyorlar. Binaenaleyh bununla onların bu iddiaları nakzedilmiştir.

2 - Bununla taftılın haysiyyetine tenbih olunmuştur. Zira Davûd büyük bir melik idi. Böyle iken burada onun mülkü kale alınmayıp da Zebûrun tahsis edilmesi zikr olunan teftılden murad mal ve mülk ile değil, ilim ve din ile taftıl demek olduğunu gösterir.

3 - Zebûrda Hatemül'enbiya ve onun ümmetinin hayrül'ümem olduğu yazılmıştır. Netekim «

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ
الصَّالِحُونَ» buyurulmuştur (Sûrei «Enbiya»ya bak).

﴿٥٦﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ
الضَّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٧﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ
إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ
عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٨﴾ وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا
نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ

ذٰلِكَ فِى الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٩﴾

Meali Şerifi

De ki: ondan başka zu'mettiklerinize çağırın, anlarsınız ki başınızdan sıkıntıyı ne defedebilirler ne de

tahvil 56 Onların yalvarıp durdukları, rablarına hangisi daha yakın diye vesîle

sh:»3183

ararlar ve rahmetini umarlar azâbından korkarlar, çünkü rabbının azâbı korkunç bulunuyor 57 Hiç bir

memleket de yoktur ki biz onu Kıyamet gününden evvel helâk edecek veya şiddetli bir azâb ile ta'zib

eyliyecek olmalıym, kitabda bu mestur bulunuyor 58

58. « فِى الْكِتَابِ » - Burada kitabdan Murad Levhı mahfuzdur.

﴿٥٩﴾ وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ
وَاتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا

تَخْوِيفًا ﴿٦٠﴾ وَاذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا
جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي آرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ
فِي الْقُرْآنِ وَنُحَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا ﴿٦١﴾

Meali Şerifi

O istenilen âyetler (mu'cizeler) le risalet vermekten bizi men'eden de yoktur, ancak onları evvelki

ümme'tler tekzib ettiler, Semude gözleri göre göre o nakayı verdik de onunla kendilerine zulmettiler, halbuki

biz o âyetleri ancak korkutmak için göndeririz 59 Ve unutma ki vaktiyle sana haberin olsun ki, dedik: rabbın

o insanları ihata etmiştir, o sana gösterdiğimiz temaşayı ve Kur'anda lâ'net edilen ağacı da sırf insanlara bir

imtihan için yapmışızdır, biz onları tehdid ediyoruz, o onlara büyük bir tuğyan artırmaktan başka netice

vermiyor 60

sh:»3184

59. ﴿وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ﴾ O âyetlerle resul göndermekten bizi hiç

bir şey menetmiş değil ﴿إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ﴾ ancak onları evvelkiler tezim

ettiler - ve binaenaleyh kökünden mahv-ü tedmir edildiler.

Âyât, ya'ni kudreti ilâhiyyeye delâlet eden alâmetler üç kısımdır. Bir kısmı her şeye amdır.

ففى كل شىء له آية تدل على انه واحد

Her şeyde onun bir âyeti vardır ki vahid olduğuna delâlet eder. Ulemanın fikri bundadır. Bir kısmı ra'd,

küf gibi mu'taddır. Cehelenin fikri de bundadır. Bir kısmı harikul'adedir. Ki Enbiyanın mu'cizâti, evliyanın

keramâti bu kabildendir. Mu'cizeler miyanında inadına taleb ve ısrar olunan bir kısım vardır ki bunlara

«âyâtı mukteraha» ta'bir olunur. Bunlar gösterildiği zaman tekzib edenler Kavmi Semûd gibi azâbi istiysal

ile derhal ihlâk olunmuşlardır.

Buradaki «الآيات» lâmi ahd ile işte bu kabilden âyâtı mukterahaya işaretir ki Kureyş mürüklerinin

inadına olarak taleb eyledikleri âyât demektir. Netekim biraz sonra «

«وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا» ilh...

diye tasrih olunacaktır.

﴿وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا﴾ Halbuki biz bu âyetleri ancak tahvif için

gönderiyoruz - ya'ni sana gönderdiğimiz âyetleri ya Muhammed! Azâb ve ihlâk için değil, Âhıret azâbından

korkutmak için gönderiyoruz. Binaenaleyh onların inadına istedikleri âyetlerin gönderilmemesi kudreti

ilâhiyyeye karşı bir mani' bulunduğundan dolayı değil, ümmeti Muhammed hakkında Kavmi Semûd gibi

azâbı istisyal muradı ilâhî olmadığından dolayıdır.

Bu âyetin sebebi nüzulünde İbni Abbastan varid olan

sh:»3185

rivayete göre: Mekke ahalisi Safanın altın yapılmasını ve Mekke civarındaki dağların izale olunub kabili

ziraat arazi yapılıvermesini istemişlerdi. Resulüallah bunu Allah tealâdan dileyince buyuruldu ki: istersen

yaparım ve lâkin şu şart ile ki küfrederlerse evvelki kavimler gibi ihlâk ederim. Bunun üzerine Resulullah

onu istemem yarabbi! teenni arzu ederim dedi ve binaenaleyh bu âyet nazil oldu. Bu rivayeti Ahmed,

Neseî, Hâkim, Taberanî ve saire tahric etmişlerdir.

Buna karşı belki bunlar tekzip etmezlerdi gibi bir ihtimal hatıra gelmemek için buyuruluyor ki:

60. ﴿وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ﴾ Hani hatırlarsın â biz sana

demiştik ki hiç şüphe yok ki rabbın nası ihata etmiştir. - Ya'ni ilmiyle muhîttir. «

﴿وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ Buyurulduğu üzere hepsinin içini

dışını, önünü sonunu tamamen bilir. Binaenaleyh istedikleri âyetler gönderildiği takdirde evvelkiler gibi

bunların dahi tekzip edecekleri onun ma'lûmudur. Kezalik kudretiyle de muhîttir. Her insana tairini ilzam

eden odur. Bir de onların tekzip edecekleri şundan istidlâl ile de anlaşılır: baksan â :

﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي آرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ﴾ Sana

göstermiş olduğumuz o ru'yayı o gece görüşüne o nas için bir fitne, bir imtihandan başka bir şey kıldık -

ru'yayı ba'zıları Sûrei Fetihde gelecek olan Fethi Mekke ru'yası, ba'zıları da Bedirde Sanadidi müşrikinden

her birinin yıkılacakları mevki'leri gösteren Bedr ru'yası demişlerdir. Fakat bu âyet mekkî olduğu cihette

Medinede olan o ru'yalarla te'vili müvafık olamaz. Sahihi cumhurun beyanı vechile bu irac ve Ru'ya sûrenin

başında geçen isra âyetindeki « لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا » ru'yetine işaret olmasıdır. Zira orada tafsil

edildiği vechile bu harika üzerine o müşrikler iman etmek şöyle dursun iman edenlerden bazılarının bile

irtidadi gibi büyük bir fitne olmuştu

sh:»3186

burada ru'ya tabir edildiğinden doylayı miracın menamda cereyan eden bir ru'ya olduğunu zannedenler

olmuşsa da bu da doğru değildir. Çünkü uykudaki ru'yada şuraya buraya gitmek, Semavâta çıkmak her

keste vaki' olabilir. Ve bedihîdir ki böyle bir ru'ya gördüğünü söyleyen kimseye karşı inkâr ile hücum da

edilmez. Eğer mi'rac menamda bir ru'yadan ibaret olsa idi onun bir fitne yapılmasının ma'hâsı olmazdı.

Doğrusu ru'ya esasen büşrâ vezninde masdardır. Urfte uyku halinde görülenlere isim olmuş ise de esas

ı'tibariyle ma'hâsı ruyettir, görmek demektir. Bu âyette de bu ma'hâyî aslî üzere varid olmuştur. Ancak

burada buna ru'yet denilmeyip de ru'ya itlak olunmasının nüktesini düşünmek lâzım gelir. Bunda üç vecih

vardır. Evvelâ bu ru'yet geceleyin vakı, olmuş bir ru'yettir. Saniyen bu anlatıldığı zaman müşrikler sen bir

ru'ya görmüşsün demişler. Salisen Mi'rac hadislerinde görüldüğü üzere o ru'yetler miyanında ru'yadaki gibi

misalî olarak gösterilmiş kısım da var idi. Meselâ Cennet-ü Cehennemi iyanen görürken içlerinde bütün

ehli Cennet ve ehli nârı da görmüş idi. Halbuki bunların bir çoğu henüz Dünyaya bile gelmemiş olduklarından bunların kable'l'vuku' sureti misaliyyeleriyle görülmüş oldukları anlaşılır. İmdi hâsılı ma'nâ şu olur: İsrâ gecesi sana hakikaten bizim gösterdiğimiz o Mi'rac görüşü âyetlerimizden bir âyeti kübrâ olduğu halde biz onu inadına âyet talep etmekte olan o nâs için sırf bir fitne ve imtihan yaptık, gösterilen harikul'âde alâmetlere rağmen inanmadılar da inadına tekzib ettiler. Binaenaleyh rabbın bildiği gibi bu imtihan ile de anlaşılır ki her ne âyet gösterilse tekzib edeceklerdir.

﴿وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ﴾ Kur'anda lâ'net edilmiş olan şecereyi de -

kezalik onlar için bir fitne kıldık. Bu mel'un şecereden murad Buharî ve sairede rivayet olunduğu üzere

şeceri zakkumdur. Ki sûrei

sh:»3187

«Saffat» ta «

أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ . إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ . إِنَّهَا شَجَرَةٌ
تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ . طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُؤْسُ الشَّيَاطِينِ . فَإِنَّهُمْ

لَاكُلُونَ مِنْهَا فَمَالُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ. ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا

« مِنْ حَمِيمٍ » Sûrei «Duhan» da «

إِنَّ شَجْرَةَ الزَّقُّومِ. طَعَامُ الْآثِمِ. كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ.

« كَغَلِي الْحَمِيمِ » Sûrei «Vakıa» da «

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ. لَأَكُلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ
زَقُّومٍ. فَمَالُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ.

« فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ » buyurulmuştur. Rivayet olunur ki bunlar nâzil olduğu

zaman Ebûcehil demiş ki «Muhammed sizi bir ateşle korkutuyor ki taşları yakarmış. Sonra da diyor ki o

ateşte ağaç biter!... İbnüzzıba'ra de biz zakkum diye ancak hurma ile kaymağı tanırız demiş binaenaleyh

Ebûcehil cariyesine emredip hurma ve kaymak hazırlatmış da arkadaşlarına « تَزَقَّمُوا » haydi

zakkumlanın demiş ve bunun üzerine zakkuma meftun olup irtidad edenler olmuştu. Bu süfehâ deve

kuşunun köz ve kızgın demir yuttuğunu ve yeşil ağaçta ateş gizlendiğini gördükleri halde bunları yapan

kudreti ilâhiyenin ateşin aslından Cehennem dibinden çıkaracağı ağacı inkâr ve istihfaf etmekle ne fena

aldanmışlardı. Bu şecerei mel'üne hakkında bir kaç kaviil daha söylenmiş ise de mu'temed olan esahhı

şecerei zakkum olmalıdır. Bunun bu suretle bu âyete tezyil edilmesi ise İsrâyi tekzib eden o muanidlerin

lâ'nete meftuniyetlerini iş'ar eden müdhiş bir inzardır. Netekim buyuruluyor ﴿ وَنَخَوْفَهُمْ ﴾ ve biz

﴿فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا﴾ de o - tahvif - onlara onları tahvif ediyoruz

başka bir şey artırmıyor ancak büyük bir tuğyan.

Neden mi?

﴿٦١﴾ وَاذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ
قَالَ ءَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦٢﴾ قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي
كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لِآحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا
قَلِيلًا ﴿٦٣﴾

sh:»3188

﴿٦٣﴾ قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ جَزَاءً
مَوْفُورًا ﴿٦٤﴾ وَاسْتَفْزِرْ مَنْ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ
عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجْلِكَ وَشَارِكِهِمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعَدَّهُمْ
وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿٦٥﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ

عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٦٥﴾

Meali Şerifi

Yine unutma ki bir vakit Melâikeye Âdem için secde edin demiştik derhal secde ettiler, lâkin İblîs hiç dedi: ben bir çamur halinde yarattığın kimseye secde mi ederim? 61 Baksan a dedi: şu benim üzerime tekrim ettiğine, kase ederim ki eğer beni Kıyamet gününe kadar te'hîr edersen ben onun zürriyetini pek azı müstesna olmak üzere mutlak kumandan altına alırım 62 Allah buyurdu ki: defol haydi onlardan her kim sana tabi' olursa haberiniz olsun ki Cehennem de sizin cezanızdır, mükemmel bir ceza 63 Hem onlardan gücün yettiğini sesle oyna, süvarilerin ve piyadelerinle üzerlerine bas gürültüyü, ve mallarına evlâdlarına ortak ol ve onlarla va'dler yap, fakat Şeytan onlara bir aldaniştan başka ne va'd eder? 64 Doğrusu o benim kullarım yok mu! Senin onlar üzerine hiç bir saltanatın yoktur, vekîl ise rabbın yeter 65

sh:»3189

74. ﴿إِنَّ عِبَادِي﴾ - Burada izafet teşrif içindir. Murad ıbadı muhlisindir. «

«إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

buyurulduğu gibi.

Ey insanlar !

﴿٦٦﴾ رَبُّكُمْ الَّذِي يُزْجِي لَكُمْ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لَتَبْتَغُوا مِنْ
فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٧﴾ وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي
الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّيْكُمْ إِلَى الْبَرِّ
أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٨﴾ أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ
بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ
وَكِيلًا ﴿٦٩﴾ أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَى فَيُرْسِلَ
عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ
عَلِينَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي
الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ
مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧١﴾

Meali Şerifi

Rabbınız o kadirdir ki fadlından nasîb arayasınız diye sizin için denizde gemiler sevk ediyor, hakikaten o size rahîm bulunuyor 66 Denizde size bir tazyık elverdiği vakit ondan başka yalvardıklarınız gaib olur, derken o sizi kurtarıp karaya çıkarınca da yüzü çeviriverirsiniz. İnsan da çok nankör bulunuyor 67 Ya çıktığınızda kara tarafında sizi yere geçirivermesinden veya üzerinize çakıllı bir rüzgâr salivermesinden sonra da kendinize hiç vekîl bulamamanızdan emniyete mi erdiniz? 68 Yoksa sizi bir defa daha oraya iade edip de üstünüze kırıp büken bir fırtına salivererek hepinizi ettiğiniz küfrân ile gark edivermesinden, sonra da bize karşı onun bir öcünü alacak bulamamanızdan emin mi oldunuz? 69 Şanım hakkı için biz benî ademi tekrîm ettik karada ve denizde binidlere yükledik ve hoş hoş ni'metlerden besledik, yarattıklarımızdan çoğunun üzerine geçirdik 70

Dünyada böyle Âhirete gelince :

﴿٧١﴾ يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ فَمَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ

فَأُولَئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٢﴾ وَمَنْ كَانَ
فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٣﴾ وَإِنْ
كَادُوا لَيَفْتَنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ
وَإِذَا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٤﴾ وَلَوْ لَا أَنْ تَبْتَئَكَ لَقَدْ كَدْتِ
تَرْكُنِ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا ﴿٧٥﴾

sh:»3191

﴿٧٥﴾ إِذَا لَادَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا
تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٦﴾ وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفْزِفُونَكَ مِنْ
الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذَا لَا يَلْبَثُونَ خِلافَكَ إِلَّا قَلِيلًا
﴿٧٧﴾ سُنَّةً مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا
تَحْوِيلًا ﴿٧٨﴾

Günün birinde her sınıf insanları imamlarile çağıracağız, o gün her kime kitabı sağ elile verilirse işte onlar kitaplarını okuyacaklar ve kıl kadar zulmedilmeyecekler 71 Her kim de bu Dünyada körlük ettise o artık Âhirette daha kör ve gidişçe daha şaşgındır 72 Az daha seni bile, sana vahyettiğimizden gayrısını bize karşı iftira edesin diye, fitneye düşüreceklerdi ve o takdirde seni halîl ittihaz edeceklerdi 73 Ve eğer biz sana sebat vermemiş olsa idik sen onlara az bir şey meyledeyazdı 74 Ve o takdirde biz sana muhakkak hayatın da katmerli, mematın da katmerli acısını tattırdık, sonra bize karşı kendin için hiç bir yardımcı bulamazdın 75 Ve az daha seni bu Arzdan çıkarmak için iz'ac edeceklerdi ve o takdirde kendileri de arkandan pek az kalacaklardı 76 Senden evvel gönderdiğimiz bütün Peygamberlerin sünneti vechile ki: sen bizim sünnetimize bir tahvil bulamazsın 77

71. ﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ﴾ düşünmeli o günü ki her insan

cemiyetini imamlarile çağıracağız - İmam, hidayet veya dalâlette öne geçirilib arkasına düşülen metbu' demektir ki bir Peygambere bir kitaba, bir dine, bir mezhebe veya her hangi bir reiyis, bir

kumandana ıtlak olunabilir. Binaenaleyh o gün her insan cemiyeti ilâhî veya şeytanî metbu'larına izafetle

meselâ ey İbrahim ümmeti, ey Musâ ümmeti, ey İsâ ümmeti, ey Muhammed ümmeti diye veya ey fir'avn

tebaası, ey Nümrud tebaası ilh diye veyahud dinlerine, kitablarına, mezheplerine nisbet ile ey filân ümmet,

filân millet diye çağıracaklar ﴿فَمَنْ أُوتِيَ الْخِطَابَ﴾

72. ﴿وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى﴾ ve burada kör olan - ya'ni bu Dünyada kalb gözü

kör olub da doğru yolu görmiyen, hak imama uymayan, o tekrîm ve tafdil nı'metlerine karşı nankörlük eden

﴿فَهُوَ فِي الْأَخِرَةِ أَعْمَى﴾ Âhirette, ya'ni Âhîret hususunda daha gör

﴿وَأَضَلُّ سَبِيلًا﴾ ve yolcu daha sapıktır. - Onun için Âhirette kör ve sağır ve dilsiz olarak ve

yüzün koyu sürünerek haşrolunacaklar ve kitabları sollarından verilecektir.

Sen şuna bak :

﴿٧٨﴾ اَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ
الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٩﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ

بِهِ نَافِلَةٌ لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٨٠﴾
وَقُلْ رَبِّ اذْخُلْنِيْ مُدْخِلَ صِدْقٍ وَاخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاَجْعَلْ لِيْ مِنْ لَدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا ﴿٨١﴾ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ
الْبٰطِلُ اِنَّ الْبٰطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨٢﴾

sh:»3193

﴿٨٢﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ وَلَا
يَزِيْدُ الظَّٰلِمِيْنَ اِلَّا خَسٰرًا ﴿٨٣﴾ وَاِذَا اَنْعَمْنَا عَلٰى الْاِنْسٰنِ
اَعْرَضَ وَنَا بِجَانِبِهٖ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يُوْسِيًّا ﴿٨٤﴾ قُلْ كُلُّ
يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ فَرُبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَبِيْلًا ﴿٨٥﴾

Meali Şerifi

Güneşin kaymasından gecenin kararmasına kadar namazı güzel kıl, bir de kıraetiyle mümtaz olan sabah

namazını, zira sabah Kur'anı hakikaten meşhuddur (şühuda mazhardır) 78 Geceden de sana mahsus fazla

bir namaz olarak uykudan kalk, Kur'an ile teheccüd kıl, yakındır ki rabbın seni bir makamı mahmuda
ba'sede 79 Ve de ki: rabbım beni sıdık girdirimi girdir ve sıdık çıkarışı çıkar ve benim için ledünnünden bir
sultanı nasîr kıl 80 Ve de ki: hak geldi bâtil zevale erdi hakikaten bâtil pek zavallıdır 81 Biz de Kur'andan
peyderpey öylesini indiririz ki mü'minler için o bir şifâ ve bir rahmettir, zalimlerin ise ancak hasarını artırır 82
Öyleya biz insana ni'met verdiğimiz zaman aldırılmaz, yan bükür, kendisine şer dokunduğu zaman da pek
me'yus olur 83 De ki : her biri kendi uyarına göre hareket ediyor, o halde yolca en doğru olan kim olduğunu
daha ziyade rabbınız bilir 84

78. ﴿أَقِمِ الصَّلَاةَ﴾ Namazı devam ile kıl ve kıldır
﴿لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ﴾ Güneşin dülükü, ya'ni zevali dolayısıyla gece
karanlığına kadar - ki öğle, ikindi, akşam, yatsı vakitlerini

sh:»3194

havidir. Rivayet olunduğu üzere aleyhissalâtu vesselâm buyurmuştur ki «Şemsin dülükünde zeval bulduğu

vakit Cibrîl geldi, bana öğle namazını kıldırdı» اهـ ﴿وَقُرْآنَ الْفَجْرِ﴾ sabah Kur'anını da -

ya'ni kiraeti bilhassa mühim olan sabah namazını da ikame et

﴿إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾ ki sabah Kur'anı hakikaten meşhuddur. - Ona

gece Melâikeside gündüz Melâikesi de hâzır ve şâhid olur ve bütün fitrat uyanır, insanın zevkı şuhudu

yükselir 79. ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ﴾ geceden de bunun üzerine

nafile, ya'ni fazla olarak kendin için teheccüh kıl.

﴿عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا﴾ ki rabbının seni mahmud bir

makama ba's etmesi yakın - burada «

لَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَتَقَرَّبُ إِلَىٰ بِالنَّوَافِلِ حَتَّىٰ أَكُونَ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ
وَقَلْبَهُ» hadîsi Kudsîsi mazmuniyle alâka sarıhtır. Makamı Mahmud: herkesin hamd ile tebci edeceği

muazzam makam demektir ki hakikati hamdin mütealleki olan kurbi mutlak makamı ya'ni ehadîsi şerifede

varid olduğu üzere Livâül'hamd altında şefaati kübrâ makamıdır.

80. ﴿وَقُلْ﴾ Ve de ki - ya'ni teheccüdü kılıp şöyle duâ et ki

﴿رَبِّ ادْخِلْنِي مَدْخَلَ صِدْقٍ﴾ rabbım beni sıdık girimi girdir

﴿وَأَخْرِجْنِي مَخْرَجَ صِدْقٍ﴾ ve sıdık çıkarışı çıkar - ya'ni her hangi işe veya her hangi bir

yere idhal ederken kemali sıdık ile makbul, mardıy, memduh bir surette idhal eyle ve her hangi bir işe veya

bir yere çıkarırken de yine kemali sıdk ile makbul ve mardıy, memduh bir surette çıkar. Binaenaleyh

emrettiğin ubudiyet vezaifinin giriminde çıkımında, tahmil eylediğin risâlet umurunun iyfa ve

ikmalinde

sh:»3195

sıdk-u sadakatle muvaffakiyyet ihsan edip medhali Âhret olan kabre koyduğunda aynı sıdk olarak koy ve

çıkarıp ba'settiğinde de aynı sıdk olarak ba'set

﴿وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا﴾ ve benim için ledünnünden nasîr bir

sultan kıl -bana canibi gaybden bir hucetü kahire, bir kudreti galibe tahsis et ki onun saltanatı karşısında

kâfirler mağlûb ve makhur, mü'minler mansur-ü muzaffer olsun.

Şayâni dikkattir ki bu duânın kabulünü tebşir siyakında da şöyle buyurulmuştur: 81.

﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ﴾ hem de ki: hak geldi ve bâtil muzmahill oldu

﴿إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾ filhakıka bâtil, muzmahill olagelmiştir. - Risâleti

Muhammediyye ile dini hakkın vürudü ânından ı'tibaren hakıkatte küfr-ü şirkin izmihlâli başlamış, bil'ahare

Mekke feth olunduğu zaman Kâ'beden putları atarken Resulullah bu âyeti okuyarak bu ihbarı

mütekaddimin sıdkını ilân eylemişti.

Hak ne ile geldi? Denecek olursa işte cevabı: 82.

﴿وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾ biz Kuranda

öyle âyetler indirip duruyoruz ki mü'minler için aynı şifa ve rahmettir. - Burada Dünya türlü türlü derd-ü

emraz, belâ ve mihnetle dolu bir hastahaneye, Peygamber bir tabîbe, Kur'an da devai Şâfiye ve gidâi

Vâfiye teşbih edilmiş oluyor. Reyb-ü nifak, küfr-ü şikak, zulm-ü udvan, hırs, yeis, atalet, cehalet, taklid,

taassub sui niyyet gibi ahlâkî, ictimaî emrazı ruhaniyyeye karşı Kur'anın aynı şifa ve rahmet olduğu

şüphesizdir. Bundan başka tababeti maddiyenin âciz kaldığı nice emrazı cismaniyyeye karşı da Kur'anın

havassı şifâ bahşası ehlinin meşhudu olagelmıştır. Bununla beraber

sh:»3196

﴿وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾ zalimlerin ancak hasarını artırır. - Hakkı

sevmiyenler inanmazlar da o şifa ve rahmetten istifade etmezler ve bu suretle zararlarını artırmaktan başka

bir şey yapmazlar, kendi nefislerine zulmederler. Bunun sebebi de: 83.

﴿وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ﴾ biz o insana - o zalûm-ü cehul olan insana - ni'met
verdiğimiz zaman ﴿أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ﴾ yüz çevirir ve yan çizarak uzaklaşır - ni'metle
şımarır, mün'imden yüz çevirir, nankörlük eder ﴿وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يُوسِئًا﴾ ona

şer dokununca da son derece ye'se düşer. - İşte böyle ni'met halinde şükür, şer halinde ümid ve duâ

hasleti bulunmayan insanlardır ki o zalimlerdir. Kur'an böylelerinin hasarını artırır. Böyleleri tebşir ile de yola

gelmez, inzar ile de 84. ﴿قُلْ﴾ de ki ﴿كُلُّ﴾ hepsi - iman edenler de etmeyenler de

﴿يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِ ط﴾ kendi şâkilesi üzere amel eder. - ŞÂKİLE kelimesi; tabiat, âdet, din,

hulk, niyyet, seciyye ve cibillet, tarıkı müşâkil gibi muhtelif ve fakat mütekarib ma'nalarla tefsir edilmiş ise de

en cem'iyyetlisi sonuncusudur. Ya'ni herkes kendi hâl ve mizacına uygun olan yolda hareket eder. Ta'biri

âharle hissiyatı mahsusasına göre iş yapar.

﴿فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا﴾ İmdi en doğru yola gideni rabbınız

a'lemdir. - Ya'ni herkes kendi şâkilesine göre hareket ederek uyarına giden yol tutmakla doğru yol tutmuş

olmaz. Bir din veya mezheb her hangi bir ferdin veya kavmin mizac ve hissiyyetine uygun gelmekle doğru

oluvermez. Hak din, Allahın kitab ve Resuliyle bildirdiğidir. Binaenaleyh ne mutlu o kimselere ki şâkilesi

hakka uygun ola.

Şâkile, ruh mes'elesine temass etmek hasebile:

sh:»3197

﴿٨٥﴾ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٦﴾ وَلَعْنُ شِعْنًا لِنَذَهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا ﴿٨٧﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٨﴾ قُلْ لئنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٩﴾

Meali Şerifi

Bir de sana ruhtan soruyorlar, de ki: ruh rabbımın emrindedir ve size ilimden ancak az bir şey verilmiştir

85 Celâlim hakkı için dilersek sana vahyettiğimizi de tamamen gideriveririz, sonra bize karşı kendine bir

vekil de bulamazsın 86 Ancak rabbından bir rahmet başka, hakikat senin üzerinde onun fazlı pek büyük

bulunuyor 87 De ki: yemin ederim eğer İns-ü Cinn bu Kur'anın mislini getirmek üzere toplansalar bir mislini

getiremezler, birbirlerine zahîr de olsalar 88

85. ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ ط﴾ Sana ruhtan da sual eder: veya ediyorlar. - Siyerde

İbni Abbastan nakledildiğine göre Kureyş Nadr ibni Hâris ile Ukbe ibni ebî Müaytı Medinedeki Yehûd

ahbarına gönderip: onlar, ehli kitabdırlar sizde bulunmayan ma'lûmat onlarda bulunur. Muhammedi sorun

bakalım demişler, binaenaleyh

sh:»3198

ikisi bir Mekkeden çıkıp Medineye varmışlar ve sormuşlar. Yehûd «ona Eshabı «Kehif» ten ve

Zil'karneynden ve ruhtan sorunuz, eğer hepsine cevab verir veya sükût ederse nebiy değildir. Ve eğer

ba'zısına cevab verip ba'zısından sükût ederse nebiydir» demişler. Çünkü ruh, Tevrat'ta mübhem imiş,

gelmişler suâl etmişler binaenaleyh iki kıssa beyan olunup ruh, icmal edilmiş olmakla sorduklarına

nedamet etmişler (Sûrei «Kehf» e bak).

Ahmed, Neseî, Tirmizî ve Hâkim ve ibni Hibban ve daha bir takımlarının ibni Abbastan tahricinde ise

Kureyş, Yehûde demişler ki «ruhtan sorunuz» demişler, sormuşlar, binaenaleyh bu âyet nâzil olmuştur «

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ ط الخ . . .» Bunlara göre bu âyet de Mekkîdir. Lâkin Buharîde

ve Müslimde ve sairede tahric edildiğine göre Abdullah ibni Mes'ud radiyallahü anh demiştir ki «ben

Hazreti Peygamber sallallahü aleyhi vesellem ile Medinede bir tarlada yürüyordum ve o, bir değneğe

dayanıyordu, o sırada bir bölük Yehûd tesadûf etti, birbirlerine şuna ruhtan suâl ediniz dediler.

Binaenaleyh ba'zısı kalktı ruhtan suâl etti, edince Resulullah, ona karşı bir şey söylemeyip sükûte daldı.

Ben derhal bildim ki vahyolunuyordu, olduğum yerimde dikildim, vaktâ ki vahiy nâzil oldu, buyurdu ki: «

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ ط قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ
اهـ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا

âyetin biri Mekkede biri Medinede olmak üzere iki defa nâzil olduğuna kail olmuşlardır. (Sûrei «Kehf» e

bak).

Yukarılarda da sebkettiği üzere ruh denildiği zaman başlıca üç noktai nazar mülâhaza edilegelmiştir.

Mâbihilhareke ya'ni hareket ya'ni hareket mebdei, mâbihilhayat, ya'ni hayat mebdei, mâbihil'idrâk, ya'ni

idrâk mebdei. Hareket mebdei mülâhazasıyle ruh, maddenin tam mukabili olarak kuvvet demek olur.

Madde veya kuvvet, madde veya

sh:»3199

ruh denildiği zaman bu mülâhaza kastedilir. Bu ma'nâ ruhun en eamm ma'nâsıdır. Meselâ elektrik bu ma'nâca bir ruh ve her kuvvei muharrike bir ruh demektir. Hayat mebdei mülâhazasıyle ruh ise bundan ehastr. Zira kuvvei hayatiyye, mutlak kuvvetten ehastr. Fakat bunda da iki mülâhaza vardır. Birisi eamm ma'nâsıyle hayattır ki nebatî hayata da şamil olur. Bu ma'nâcadır ki alel'umum nebatata dahi ruh itlak edildiği vakı'dır.

Birisi de meşhur ma'nâsıyle hayat, ya'ni hayati hayvaniyyedir ki hayati insaniyye müntehî olur. Bu ma'nâca ruh, ruhi nebatîden ehass ve binaenaleyh onu da mutazammındır. Sonra idrâk mebdei, ya'ni ihsasa ıktiran eden vicdanı basîttten ma'rifet, taakkul, ilim, irade, kelâm ve saire gibi en yüksek derecelere kadar alel'umum şuur hâdisatının ve binaenaleyh bir hayati ma'neviyyenin medarı olmak mülâhazasıyle ruh gelir ki ruhun en mümtaz haysiyyetini ifade eden bu ma'nânın en bâriz tezahürü nefsi insanîde tecellî

ettiğinden buna ruhi insanî tesmiye edilmiştir. Nefsi insanîyi ruhi hayvanîden temyiz ettiren ve insanî

ma'rifeti hakka iysal ederek kendini ve gayrını bildiren bu ruh hakkındadır ki «

وَنَفَّخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي» buyurulmuştur. Biz bunu kendisiyle duyar, vicdan, irade, taakkul,

kelâmı bâtinî gibi asârile tanırız. Her insanda bu ruhun bir lemhası bulunduğunda şüphe yoksa da nefsi

insanî bunun aynı olup olmadığında ihtilâf edilmiştir. Fakat ruhun hakikati, hakikati insaniyenin

mâverasında olmasa idi insan, a'yânî eşyadan hiç bir hakikati idrâk edemez veya bütün hakikat, insandan

ibaret olmak lâzım gelirdi. Halbuki insanın mechulâtı pek çoktur. Ne kadar az olursa olsun bildiği de yok

değildir. Binaenaleyh mebdei idrâk olan ruh, insanın hayati cismaniyyesinde bedenine nefholunan heva,

ziya, hararet gibi hayati ma'neviyyesinde nefesine nefholan bir mebde'dir. Ki nefsi insanînin şâkilesi hidayet

ve dalâldeki hissası bunun derecei nefhı ile mütenasibtir.

sh:»3200

﴿قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي﴾ De ki ruh, rabbımın emrindedir. - Burada emir, umurun

müfredi, ya'ni şein, iş. Yâhud evâmirin müfredi, ya'ni kumanda ma'nâsına gelir. Mufessirînin bir çoğu «min»

beyaniyye veya teb'îziyye, emir şein, emrin rabba izafeti ihtisası ilmî ma'nâsına olmak üzere şöyle tefsir

etmişlerdir. «Ruh, ancak rabbimin bileceği iştedir, ruhun hakikati öyle umurdandır ki ilmini Allah tealâ

kendisine tahsis etmiştir». Bu surette cevap « **إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ** » denilmiş gibi olur. Eğer

ruhtan suâl «niçin herkese aynı derecede ruh verilmiyor da şâkile, ihtilâf ediyor?» diye herkesin ahvali

ruhiyyesindeki ihtilâfın hikmitinden suâl olursa bu tefsire diyecek yoktur. Çünkü bu cihet, lâyüs'elü ammâ

yefal olan Allah tealânın mücerred meşiyeti rabbaniiyesine aid olduğundan ancak onun bileceği bir iştir.

Âyetin akıbında « **وَلَعِنَّا شِعْنًا** » buyurulması da bununla alâkadardır.

Lâkin ruhun hakikati veya ahkâmı noktai nazarından suâl mülâhaza olunduğu zaman, bu cevabda hiç

bir şey bildirilmemiş denemez. Bil'akis bunda ruhun künh-ü hukmüne müteallık bütün maba'dettabiî

münakaşaları kesib atan bir ta'rif verilmiştir. Şöyle ki «

« **إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ** » âyeti mucebince

rabbın emri, bir şeyi irade edince Allahın işi başka hiç bir şart ve sebebe muhtac olmaksızın mücerred ol!

demekle olduruvermekten ibaret bir emirdir: bir ibdaî filîdir. Bir iycaab-ü te'sirdir ki «

« **وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلِمَةٍ بِالْبَصَرِ** » medlûlü üzere basit bir basar lemhasının

ifade ettiği anî bir irade veya şuur şe'ni gibi vahiddir. Binaenaleyh ruhun emri rabdan olması Hak tealânın

mücerred «kün» emrinden ibda' olunan ve başka bir unsur ve menşei bulunmıyan bir bediai rabbaniiye

olması demek olur. Bir takım müfessirîn de bu ma'nâyı ihtiyar etmişlerdir.

Bu ma'nâda belli ki emir, failine muzafır. «Min», ibtidaiyye olduğu takdirde ruh, emrin eseri olan basîf ve

ibdaî

sh:»3201

bir cevheri mahsus olarak mülâhaza edilebilir. «Min», beyaniyye olduğu takdirde ise ruh, rabbın emri

cinsinden bir fili mahız, bir te'siri mahsus demek olur. Burada şöyle meşhur bir suâl vardır : Allah, halıkı külli

şey ve her şey, Allah tealânın emri tekvinîsi ile mükevven ve mahlûk olduğu cihette bu ma'nâ «ruh,

eşyadan bir şey veya e'falden bir fiildir» demeğe müsavi olmaz mı? Ve o halde bununla ruhun

hususiyetini ifade eden bir ta'rif verilmiş olduğu nasıl söylenebilir?» Bâlâdaki beyanâtta bu suâli iskat

eden kuyud ve işaret yok değildir. Bunu daha ziyade bir vuzuh ile anlamak için de «

أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ» kavli mecîdini nazarı dikkate almak ıktıza eder. Görülüyor ki bunda

emir, halka tekabül ettirilmiştir. Bunda ise iki vecih vardır : birisi halk, takdir, ya'ni mikdar ve kemmiyyet

vermek ma'nâsı i'tibarile madde ve ecsamı tekvin ve iycaddır. Mutlak iycadda isti'mali ta'mimendir. O halde

buna mukabil emir, maddeye mukabil ve hacimsiz olarak mülâhaza edilen alel'umum kuvvetler gibi

mücerred olan şuunâtı icyab eden fil ve te'sirdir. Netekim Âdem hakkında «

خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ» buyurulması bu farkı gösterir.

İkincisi emirde kumanda ma'nâsının esas olmasıdır. Bu cihetle emir, halkedilen bütün mahlûkat üzerinde

cereyan eden ve edecek olan tasarruf ve hâkimiyet şuunâtıyla bu şuunâtı husule getiren icyab ve te'sir

filine muntabık olur ki rûbubiyet sıfatının tecellisi bununladır. «

ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ» Bunu müş'irdir. Şu halde halk, emrin mahalli

tatbikatını vücade getiren fil, emir de mahlûkatın cebrî veya iradî terbiyesi şuunâtını ifade eden fiildir. Ve

ruhun ta'rifindeki emir, halka mukabil olan bu rabbanî haysiyeti ifade için bilhassa rab ismine muzaf

kılınmıştır. Maamafih bu izafet, ruhun bütün kuvvetlere şâmil olan eamm ma'nâsını temyiz ettirirse de hass

ma'nâsiyle ruhun ancak cinsine iş'ar eder. Bu cins içinden ma'nâyı haysiyle ruhu tanıtacak olan hususiyet

ise rabbın nefsi mütekellim

vahdeye olan «rabbî» izâfetidir. Şu halde «emri rabb» ruhun cinsi, rabbın nefsi mütekellime izafeti

mahsusası da faslı mesabesinde olarak hakikatine müteallık bir haddini ifade eden ta'rifini vermiş olur.

Ma'nâ şu olur :

Ruh, benim malikim olup beni terbiye eden rabbımın bütün mahlûkat üzerindeki rübubiyyeti emrinden bir emirdir ki bana kendimi ve rabbımı tanıtır». Demek ki bir ruh tasavvurunda esas şu üç şudur. Ene, emir, rabb. Ve ruh, işte eneye rabbın bir te'siri mahsusu ile izafetini ifade eden emirdir. Bu izafeti mahsusa, bu emir olmayınca kimse kendini duymaz, herkes bu nisbeti izafiyenin hususiyetine göre kendini duyar. Kendini duymayanda ruh olmaz. Kendini tanımayan o nisbeti izafiyeden hissasına göre ruhu duyar, ruhu duyan rabbını duyar. Bundan dolaydır ki ruhu rabb zannedenler, rabba ruh diyenler, teslise sapanlar olmuştur. Onun için « مِنْ أَمْرِ رَبِّي » cevabında bu galatlar da tashih olunarak anlatılmıştır ki ne ene ne ruh, rabb değildir. Ruh «enenin rabbının emrindedir»

Burada şayani dikkat mühim bir nokta daha vardır. « قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي » hitabında rabbın müzafün ileyhi olan nefsi mütekellim zamiri olan « يَا » evvel emirde Resulullahın « أَنَا » sidir.

Ona olan izafeti rabbanıyye, hakıkati Muhammediyyede teayyün eden tecelliyât ise «

« إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا » diye tasrih olunacağı üzere çok büyük olduğundan bu

noktai nazrdan izafetin ifade ettiği ta'rif, ruhul'kudüs ve ruhul'emîn itlak olunan Cibrîli dahi mazmununa alan

yüksek bir cemiyeti hâizdir. Bu haysiyyetle « مِنْ أَمْرِ رَبِّي » ta'rifinden tasavvur edebileceđimiz

ma'nâ şu olur: «ruh, beni terbiye eden, ez cümle bana vahiy ve risalet veren, Beni isrâ ile mi'race ilâ

eyliyen, beni makamı Mahmûde ba's buyuran ve bana Kur'anı indirmekte bulunan rabbımın

sh:»3203

emrinden bir emirdir ki ben kendimi ve rabbım Hak tealâyı onunla bilirim».

﴿وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾ ve size ilimden ancak bir az verildi - hiç

verilmedi değil fakat az. Bildiđiniz de az, bilişinizde azdır. Çünkü hadîstir, izafidir. Sofestaîlerin dediği gibi

hiç bir şey bilmez değilsinizdir. Sofestaîlerin dediği gibi bütûn hakıkatı bilir de değilsiniz, haktan ba'zı şeyler

bilirsiniz amma hakıkatın bütûn derinliğiyle değil, ba'zı vücuh ile, ruhunuzun mertebesine göre, rabbınızı

taniyacak vazifelerinizi anlıyacak kadar nisbî bir surette bilirsiniz. Binaenaleyh ruh hakkında bile

bileceđiniz de bu kadardır.

Bazı müfessirîn bu hitabın suâli soranlara âid olduğunu söylemişlerdir. Çünkü « قل » emrinin

mekulünde dahil olarak cevabın tetimmesinden olması akrebdir. Lâkin rivayet olunuyor ki Yehûd, bu

cevabı işitince bu hitab bize mi muhtas? Demişler, aleyhissalâtü vesselâm da «belki biz ve siz» buyurmuş.

Bunun üzerine demişler ki «halin amma da acaib, gâh «

« وَمَنْ يُؤْتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا » dersin, gâh da böyle söylersin.

Bize Tevrat verildiği ve onda her şey'in tıbyanı bulunduğunu tilâvet ettiğin halde bize verilen ilme az nasıl

dersin?» Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem de «o Allahın ilmine nazaran azdır. Allah, size o kadarını

vermişti ki amel etseniz intifa' ederdiniz» buyurmuş ve bu sebeble «

« وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفَدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ » âyeti nâzil olmuştur. Şu halde bu hitab, «

« قل » emrinde dahil olmayıp istînafen ona tezyil edilmiş bir cümle olarak bütün insanlara âmm bir hitab

demektir. Bütün ilmi beşer ilmullaha nazaran kalildir, verme, izafî, mütenahîdir, muhattır. Ilmullah ise zaîf

muhît ve ma'lûmâtî, nâmütenahîdir. Ilmin tamamı Hak tealânın zati hakikatini bilmeğe mütevakkıftır ki onu

ancak kendi bilir.

Burada Őu faideleri kaydedelim :

sh:»3204

1 - demeki « وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا » mucebince Âdeme bütün esmânın ta'limi,

bütün hakayıkı müsemmeatın ta'limi demek değildir. Ta'limi esmâ, ılmullaha nazaran bir ilmi kalıdır. Bu

nokta Felsefede «İsmiyye» mezhebine bir esas olabilir.

2 - « ﴿تَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ﴾ . ﴿تَبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ﴾ » gibi âyetler, bütün

eşyanın hakayıkı ma'nâsına olmayıp insanların din ve ahkâm noktai nazarından muhtac oldukları her Şey

ma'nâsına izafî bir Őumulü haiz demektir. Ve netekim öyle tefsir olunagelmiştir.

3 - İlmî beşerin killeli yalnız İlmî ruh noktai nazarından zannedilmemelidir. Zira diğer Őeylere müteallık

ma'lûmatımızın dahi medarı ruh olduğu cihette onlara müteallık Őuurumuz ruhumuza aid olandan çok

değildir.

4 - Bu hitabta insanlara ilimden hissa veren bir şeref ve aynı zamanda beşerin gururu ilmîsini kıran bir

darbe ile huzuru hakta « مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ » ı'tirafıyla tevazua da'vet eden bir ihtar

vardır. Demek indî ilâhîde ilmin nâmütenahîliği insanlar için her hususta ilmin imkânını selbeden bir yeis

delili değil, ilimde terakkî imkânının nâmütenahîliğini te'min eden bir mebdeî ma'rifettir. Binaenaleyh insan

nâmütenahîye giden bir aşk-u iman ile Allah için ilme çalışmak ve lâkin her hangi mertebeyi terakkîye vasıl

olursa olsun ilmi beşerin az yine az yine az, ıllullaha nisbetle bir katrenin denizlere nisbetinden bile az

olduğunu bilerek hiç bir zaman mağrur olmamak lâzımdır.

Şunu da unutmamak ıktiza eder ki ilmi beşer verilme olduğu gibi kabili zevaldir de. Bir insana en büyük

ruhun en yüksek mertebeyi ilmin verildiği de farzedilse onu emriyle dilerse bir ânda alıverir. İşte gururdan

sakınmak için bu hakikatın bilinmesi gayet mühimm olduğundan dolayı bakınız Allah tealâ, Resulüne olan

fazlının büyüklüğünü tansıs ile ona verdiği ilmin kılletten müstesnâ olduğunu sh:»3205

beyan sırasında evvel emirde bu hakikati takdimen tasrih ederek hem de kasem ve te'kid ile ve azamet-ü

celâl ifade eden cemi' sıygasile ve diğerlerine gayet müessir ve ma'nîdar bir ibret olmak için bilhassa

Resulullahı hitabta tasrih ederek buyurmuştur ki:

86. ﴿وَلَعِنَّا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ﴾ Kasem olsun ki

dilersek o sana vahyettiğimizi elbet gideriveririz. - Ya'ni ruhül'kudüsle indirdiğimiz, bütün fitnetlere karşı

tesbit ettiğimiz, mü'minlere şifa ve ilminizin ruhu olan o Kur'anı azîmüştüğü bile hafızalarınızdan siler

aliveririz. ﴿ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا﴾ sonra kendin için bize karşı bir

vekîl de bulamazsın - ya'ni aldığımızı bizden bil'esale geri alamıyacağın gibi bilvasıta istirdad edebilmek

için ne ruhtan ve saireden dayanacak bir vekîl, tutunacak bir kuvvet bulmana da imkân yoktur 87.

﴿إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ﴾ ancak rabbından bir rahmet - evvel-ü âhir yalnız ona

dayanabilirsin ve işte onu vahyettiğimiz gibi hıfz-u ibka eden de odur. Rabbinin sana izafeti mahsusla ile

in'am ve ihsanı ve bu yüzden âlemîne neşretmek istediği rahmeti vâsiasıdır.

﴿إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا﴾ emîn ol onun - o rabbının - sana olan fadlı, ihsan-ü

inayeti çok büyüktür. -Diğerlerine kıyas kabul etmiyecek derecede büyüktür. Onun için kemali emniyetle

88. ﴿قُلْ﴾ de ki:

﴿لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا

﴿الْقُرْآنِ﴾ Alimallah, bütün İns-ü Cinn bu Kur'anın getirilmeleri üzere ictima' ya'ni ittifak etseler

﴿لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ﴾ hiç bir mislini getiremezler. - İns ayrı Cinn ayrı uğraşsalar getiremezler

﴿وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا﴾ ya

sh:»3206

yekdiğerine zahîr olsalar bile getiremezler - Kur'an böyle büyük bir mu'cizedir. Şimdi yalnız bu âyetin ne kadar şümüllü, ne kadar kuvvetli, bütün İns-ü Cinn ile istikbal üzerinde böyle en yüksek bir yakîn ile huküm ne büyük bir ilmi gaybi ihtivâ ettiğini ve binaenaleyh başlı başına nasıl büyük bir mu'cizeyi bakiye teşkil eylediğini insaf ile teemmül etmeli, bu kelâmın ilmullahdan bir ilim getirmiş olduğuna nasıl şüphe edilebilir?

Bunun sebebi nüzulünde rivayet olunur ki evvelki Yehûdîlerden bir taife «ya Muhammed, demişler, bize şu getirdiğin hakkı haber ver, bu min indillâh bir hak mıdır? Zira biz bunu Tevrâtın tenasüku gibi mütenasık görmüyoruz» aleyhissalâtü vesselâm da buyurmuş ki «vallahi siz, bunun üzerine «amma bu senin getirdiğin gibisini biz de sana getiririz.» Demişlerdi ve binaenaleyh Allah tealâ, bu âyeti inzal buyurdu. Diğer taraftan Kureyşten bir cemaat de «bize bu Kur'andan başka bir âyeti garîbe getir, yoksa bunun mislini biz de yapabiliriz» demişlerdir ki âyeti garîbe dedikleri bundan sonra «

﴿وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ الْخ

olacaktır. Bu âyet ile bütün bunlara cevabı kat'î verilmiş, o gün bu gün bunca asırlardan beri bütün tecrube

ve teşebbüslerin karşısında bu cevab, kemali sıdk-u tahakkukla heybet-ü azametini artırmış durmuştur.

(Sûrei «Bakare» de «فَاتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ» sûrei «Hûd» da «

فَالَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ» - ilâ - «فَاتُوا بِعَشْرِ سُورٍ مِثْلِهِ

» bak). وَأَنَا لَهُ لِحَافِظُونَ

İşte Kur'anın her hukmü böyle ilim, böyle lâreybdir.

﴿٨٩﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَى
أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٩٠﴾ وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى
تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا ﴿٩١﴾

sh:»3207

﴿٩١﴾ أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ

خَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩٢﴾ أَوْ تُسْقَطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمَتْ عَلَيْنَا
كَسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةَ قَبِيلًا ﴿٩٣﴾ أَوْ يَكُونَ لَكَ
بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّى
تُنزَلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرُوهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا
رَسُولًا ﴿٩٤﴾

Meali Şerifi

Celâlim hakkı için biz bu Kur'anda dillere dasitan olacak her ma'nâda türlü türlü ifadeler yaptık, yine

nâsin ekserisi gâvurlukta ısrar ettiler 89 Ve biz dediler: sana ihtimali yok inanmayız, tâ ki bizim için şu

yerden bir menba' akıtasın 90 Yâhud senin için hurmalıklardan ve üzümlüklerden bir bağçe ola da

aralarında şarıl şarıl çaylar akıtasın 91 Yâhud zu'mettiğin gibi üzerimize Semayı kıt'a kıt'a düşüresin, yâhud

Allahı ve Melekleri kefil getiresin 92 Yâhud senin altından bir evin olsun, Yâhud Semaya çıkasın, ona

çıktığına da aslâ inanmayız tâ ki üzerimize okuyacağımız bir mektub indiresin, de ki: sübhanallah ben

ancak beşer bir Resulüm 93

Böyle bir Peygamberi gören o kâfirlerin iman etmeyip de bu kadar inad etmelerinin sebebi nedir?

Denecek olursa:

sh:»3208

﴿٩٤﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ
قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾ قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ
مَلَائِكَةٌ يَمشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا
﴿٩٦﴾ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ
خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٩٧﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِّ
فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ
وُجُوهِهِمْ عُمِيًَّا وَبِكُمْمَا وَصَمًّا مَاوِيَهُمْ جَهَنَّمَ كَلَّمَا خَبَتِ زِدْنَاهُمْ
سَعِيرًا ﴿٩٨﴾ ذَلِكَ جَزَاءُ هُمُ بَانَهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَقَالُوا ءَاذَا
كُنَّا عِظَامًا وَرَفَاتًا ءَأَنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٩﴾ أَوْ لَمْ
يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ

يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَابَى الظَّالِمُونَ إِلَّا
كُفُورًا ﴿١٠٠﴾

sh:»3209

﴿١٠٠﴾ قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ
حَشِيَّةَ الْأَنْفَاقِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾

Meali Şerifi

Kendilerine doğru yolu gösteren hidayetci geldiğinde nâsın iman etmelerine ancak şöyle demeleri

mani' oldu: Allah bir beşeri mi Resul gönderdi? 94 Söyle onlara eğer, Arzda hep uslu uslu yürüyen Melâike

olsa idi elbette onlara Semâdan Melek bir Resul gönderdik 95 De ki: Allah sizinle benim aramda şâhid

yeter, her halde o, kullarına habîr basîr bulunuyor 96 Ve her kime Allah hidayet ederse o doğru yolu tutar,

her kimi de dalâlette bırakırsa artık onlar için onun berisinden velîler bulamazsın ve biz onları Kıyamet

günü kör, dilsiz, sağır oldukları halde yüzleri üstü haşrederiz, varacakları yer Cehennem, her dindikçe

onlara bir saîr artırırız 97 O onların cezalarıdır, çünkü onlar âyetlerimize küfrettiler de: ya biz bir yığın kemik

olduğumuz ve ufanıp tozduğumuz vakit mi, biz mi ciddiden yeni bir hıkatle ba'solunacağız? Dediler 98

Gökleri ve Yeri yaratmış olan Allahın kendilerinin mislini yaratmağa kadir olduğunu görmedilerde mi?

Kendileri için de bir ecel ta'yin etmiş onda hiç şüphe yok? Fakat zalimlerin gâvurluktan başkasına baktıkları

yok 99 De ki: rabbımın rahmeti hazînelerine siz malik olsa idiniz o vakit elden çıkarmak korkusuyla imsâk

ederdiniz, insan bir de cimri olmuştur 100

Netekim

sh:»3210

﴿١٠١﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَسَعَلَ بَنِي
إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا مُوسَى
مَسْحُورًا ﴿١٠٢﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَمَا أَنْزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَائِرٍ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا

﴿١٠٣﴾ فَارَادَ أَنْ يَسْتَفْزَهُمْ مِنَ الْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ
جَمِيعًا ﴿١٠٤﴾ وَقُلْنَا مَنْ بَعْدَهُ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ اسْكُنُوا الْأَرْضَ
فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾

Meali Şerifi

Celâlim hakkı için Musâya açık açık dokuz âyet verdik, sor Benî İsrâîle, onlara geldiği vakit Fir'avn ona dedi ki: her halde ben seni ya Musâ! Bir büyüye tutulmuş zannediyorum 101 Alimallah dedi: pek âlâ bilirsin ki bunları o Göklerin Yerin rabbi, sırf birer başret olmak üzere indirdi, her halde ben de seni ya Fir'avn! Helâk olmuş zannediyorum 102 Derken onları Arzdan belinletmek istedi, biz de hem kendisine ve hem maiyyetindekileri hepsini birden garkediverdik 103 Arkasından da Benî İsrâîle dedik ki: haydin Arzda sâkin olun, sonra Âhret va'di geldiği vakit hepinizi dürüp bükerek getireceğiz 104

104. ﴿فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا﴾ Âhret va'di geldiği

vakit topunuzu dürüp bükerek

وَعَدُّ الْكُرَّةِ الْآخِرَةِ « وَعَدُّ الْآخِرَةِ » sûrenin başında geçen «
» ya'ni ikinci gerekliki fesadın va'desi ma'nâsına olmak melhuz ise de «
» ya'ni ikinci gerekliki fesadın va'desi ma'nâsına olmak tekrardan sâlim ve
mezmununa nâzır olarak « وَعَدُّ الدَّارِ الْآخِرَةِ » ma'nâsına olmak tekrardan sâlim ve

binaenaleyh daha zâhirdir. Ki Kıyamet demek olur..

Hasılı ya Muhammed!

﴿ ۱۰۵ ﴾ وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا
مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿ ۱۰۶ ﴾ وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى
مُكْتٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا ﴿ ۱۰۷ ﴾ قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّ
الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ
سُجَّدًا ﴿ ۱۰۸ ﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ
رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿ ۱۰۹ ﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ
خُشُوعًا ﴿ ۱۱۰ ﴾ قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا

مَاتَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافَتْ
بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ﴿١١١﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ
وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبْرَهُ تَكْبِيرًا ﴿١١٢﴾

sh:»3212

Meali Şerifi

Bunu da bihakkin indirdik ve bihakkin indi ve seni ancak sevabimizin müjdecisi ve azâbımızın habercisi

olarak gönderdik 105 Hem onu bir Kur'an olmak üzere âyet âyet ayırdık ki nâsa dura dura okuyasın hem de

tenzil suretiyle ceste ceste indirdik 106 De ki "ister inanın ona ister inanmayın, çünkü bundan evvel ilim

verilmiş olanlar kendilerine tilâvet olununca çeneleri üstü secdelere kapanıyorlar 107 Ve diyorlar ki tesbih

rabbımıza "hakikat rabbimizin va'di kat'iyen fî'le çıkarılmış bulunuyor 108 Ve ağlıyarak çeneleri üstü

kapanıyorlar, o onların huşûunu da artırıyor 109 De ki Allah diyin rahman diyin hangisini deseniz hep

onundur o en güzel isimler; bununla beraber salâhatında pek bağırma, pek de gizleme ikisinin arası bir yol

tut 110 Ve şöyle de: hamd o Allah ki hiç bir veled edinmedi, ona milkte bir şerik de olmadı, ona züliden bir

veliy de olmadı, onu tekbir ile büyükle de büyükle 111

105. ﴿وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ﴾ Onu - Kur'anı - hakk ile indirdik ve

hakkile indi - ya'ni bozulmadan indirdiğimiz gibi bihakkın indi, nazmı da hak ma'nâsı da hak, inişi de hak

indiği de haktr. Hikmeti hakk ile hakikaten hak Peygambere inmiştir. Onun haber verdikleri muhakkak

olacaktır. ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ Ve seni ancak bir mübeşşir ve nezîr

olarak gönderdik - iman ve itaat edenlere sevabı ve kâfirlere, asıylere ıkabı haber vereceksin, yoksa

herkesin istediğini yapacak, anud kâfirlere zorla iman verib kurtaracak değilsin. Binaenaleyh sen tebşir ve

inzar vazifeni yap, sonundan korkma, fakat o tebşir ve inzar bir defada bitecek değil, ta'kib olunmak

lâzımdır.

106. ﴿وَقُرْآنًا﴾ Hem bir Kur'an olarak ki

﴿فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْتٍ﴾ ağır ağır, vakit vakit nâsa kıraet

edesin için biz onu ayırd

sh:»3213

ettik - kısım kısım yaptık ﴿وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا﴾ ve tenzilen indirdik - ya'ni hepsini birden değil,

usulden furua doğru nâsin her türlü mesalih ve ihtiyacatına ve ahvalin muktezayatına mutabık olmak üzere

tedricen indirdik. Onun için Kur'andan bir hizib veya bir aşır ve hattâ ba'zan bir âyet müstekıl bir kitab gibi

başlı başına tebşir ve inzarı muhtevi bir derstir.

Alusî tefsirinde der ki «beyhekî şa'binde Ömer radiyallahü anhten şöyle dediğini tahric etmiştir:» Kur'anı beşer âyet beşer âyet teallüm ediniz. Zira Cibril aleyhisselâm onu beşer beşer indirirdi». İbni asakir de Ebû Nadre tarikından tahric etmiştir ki «Ebû Saidi hudrî bize Kur'anı sabah beş akşam beş âyet ta'lim eder ve Cibril aleyhisselâm beşer âyet beşer âyet indirdi diye haber verir idi» demiştir. Maamafih beşten daha fazla ve daha az olarak nüzulünün vaki' olduğu da sahihan sâbit bulunduğundan murad, ekseriyya demektir».

اهـ

107. «SECDE AYETİ» ﴿قُلْ﴾ De ki - ey bu Kur'ana inanmayan cahiller!

﴿أَمِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا﴾ siz buna ister inanın ister inanmayın - ya'ni Kur'anın

hakkiyyetine ve kemaline karşı sizin gibilerin inanıp inanmamasının hiç ehemmiyeti yoktur inanmanız

onun kemalini artırmaz, inanmamanız da ona nekısa vermez, iman edersiniz faidesi kendinize,

etmezseniz zararı yine kendinize, artık siz düşünün

﴿إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ﴾ şü muhakkak ki bundan evvel ilim verilmiş

olan zevat Kur'an nâzil olmazdan evvel kütübi salıfeyi tedkık etmiş olup da vahyin, kitabın, din ve şeriatin

ne olduğunu anlamış, delâili nübüvvete vakıf olmuş değerli âlimler ﴿إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ﴾

kendilerine Kur'an tilâvet olununca ﴿يَخْرُونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا﴾

sh:»3214

çeneleri üstü düşerek secdelere kapanıyorlar 108.

﴿وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا﴾ da tesbih

rabbimize, ne büyük şa'n rabbimizin va'di hakikaten file çıktı diyorlar. - Ya'ni evvelki kitablarda va'dettiği o

Peygamber geldi, haber verdikleri hep olacaktır diye tesbih ve şükrediyorlar 109.

﴿وَيَخْرُونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ﴾ ve ağlıyarak çeneleri üstü kapanıyorlar

﴿وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا﴾ ve o - Kur'an okundukça -onların huşu'larına artırıyor - bunun bir nazîri

de «

وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ
الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا

110. ﴿قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ﴾ De ki Allah diye duâ ediniz veya

rahman diye duâ ediniz ﴿أَيًّا مَاتَدْعُوا﴾ hangi isme çağırırsanız - güzeldir. Çünkü

﴿فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى﴾ o en güzel isimler hep onundur. - O zati ehadindir. Resulullah

sallallahü aleyhi vesellem bir gün Mekke'de « ya Allah ya rahman » diye duâ ederken müşrikler işitmişler

«Muhammed bir ilâhe da'vet ediyordu, halbuki kendisi iki ilâhe duâ ediyor» demişler, cevaben bu emri ilâhî

nâzil olmuştur. Ya'ni Allah tealânın bir çok isimleri vardır ki en güzel isimlerdir. En yüksek cemal ve celâl ve

ikram ifade eden esmai husnâ hep onundur. Bunların her hangisiyle olursa olsun duâ caizdir. Çünkü ismin

teaddüdünden müsemmanın teaddüdü lâzım gelmez. Bütün esmai husnâ ile duâ, lâşerîkele olan o zati

ehade duadır.

﴿وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ﴾ Hem salâtında büsbütün cehir de etme - namazda kıraet veya

duâ ederken bağırma, gösteriş, saygısızlık şâibesi olmasın ﴿وَلَا تُخَافِتُ بِهَا﴾ büsbütün

muhafete de yapma - ya'ni kendin

sh:»3215

işitmiyecek kadar da gizleme, masivadan korkuyormuş gibi olmasın

﴿وَقُلْ﴾ ve de ki ﴿وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا﴾ bunun arasında bir yol tut 111. ﴿الَّذِي﴾ O Allah ki ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾ hamd, Allaha -her türlü ta'zimat ile şükür, Allaha ﴿لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا﴾ veled ittiaz etmedi - doğurmaktan münezzehtir olduğu gibi evlâdlık da

edinmedi. Binaenaleyh edindi diyenler onun şanına bilmediler. Yalan söylediler

﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ﴾ ona mülkte şerik yok - iki veya üç diyenler, başkalarını karıştıranlar iftira ettiler ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ﴾ onun için zülden

veliy de yok - ya'ni züllüden neş'et eden, zilletten kurunmak, izzet bulmak için muavenetine muhtac olunan

veliyden, yâr-ü yaverden, dosttan müttetikten de münezzehtir. Fadl-ü rahmetiyle sevdiği, velâyet verdiği,

veliyullah denebilecek sadık kulları olmaz değil ise de her hangi bir ihtiyacdan dolayı dost edindiği hiç bir

veliy de yoktur. Zilletten münezzehtir bizatihi azîz ve kaviydir. «فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا»

﴿وَكَبِيرَةٌ تَكْبِيرًا﴾ ve onu tekbir ile büyükle de büyükle - zatında da büyükle, sıfatında da

büyükle, de büyükle - zatında da büyükle, sıfatında da büyükle, efalinde de büyükle, esmasında da

büyükle «

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ
وَلِلَّهِ الْحَمْدُ».

Rivayet olunur ki Abdulmuttalib evlâdından söylemeğe başlayan her oğlan çocuğuna Resuli ekrem işbu

« آية العز » namına vermişti. Tesbih ve isra

ile başlayan bu sûrenin bu « آية العز » de hamd-ü tekbir emirleriyle hıtamı ne kadar güzel ne kadar

beliğdir. Bu hamd-ü tekbir emrinin « إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا » ni'metine şüphesiz

bir terettübi mahsusu vardır.

İmam Ahmed ibni Hanbel, Tirmizî, Neseî ve gayrılarını Hazreti Aişeden rivayet etmişlerdir ki Resuli Ekrem

sallahlahü

sh:»3216

aleyhi vesellem, bu sûre ile Sûrei Zümeri her gece okurdu. Sahîhî Buhârîde İbni Mes'udden rivayet

olunduğu üzere Resuli Ekrem bu sûre ile bunu ta'kib eden Kehif, Meryem, Taha, Enbiya sûreleri hakkında

buyurmuştur ki « هُنَّ مِنَ الْعِتَاقِ الْأَوَّلِ وَهِنَّ مِنْ تَلَادِي » bunlar ilk

nefaistendir, ya'ni Mekkede nâzil olanlardandır ve bunlar benim serveti kadimemdendir, ya'ni şan ve

makamı Muhammediye alâkai mahsusası olan mahfuzatı kadîmemden, havas ve evradımdandır. İşte «

عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا » tebşirini veren Sûrei İsradan «

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ » tebciline müntehi olan Sûrei Enbiyaya kadar

bu beş sûrenin tertibi de bu esas üzeredir. Bakınız hamd-ü tekbir emrile hıtam bulan Sûrei İsrayı müteakıb

Sûrei «Kehf» in hamd ile başlaması ne ahenkdârdır.